

TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI BAŞKANLIĞI (TİKA)'NIN KIRGIZİSTAN'DA KALKINMA PROGRAMLARI ÇERÇEVESİNDE FAALİYET ANALİZİ³

Araç. Gör. UĞur ÜNAL

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler Bölümü
unalugur09@gmail.com

Öz

Bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte Orta Asya Türk Cumhuriyetleri uluslararası konjonktürün etkisiyle yeni bir sosyal değişim sürecine girmişlerdir. Bu süreçte bölge ile Türkiye'nin ilişkileri de yeni boyut kazanmıştır. Türkiye'nin bu ülkelerle ikili ilişkilerinde her alanda karşılıklı etkinlikler ve egemen eşitlik geliştirme temelinde hareket ettiği ve özellikle 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla da bölge ülkelerine yönelik kalkınma programları yürütmeye başladığı görülmektedir.

Çalışmada gerçekleştirilen nitel araştırmada TİKA'nın bir Orta Asya ülkesi olarak özellikle Kırgızistan'a yönelik 2005 sonrası yürüttüğü sosyo-ekonomik stratejilerinin analizine odaklanılmıştır. Bölge ülkeleri içerisinde demokratik yapılanması itibariyle dikkatleri en fazla üzerine çekmesinden ve de özellikle Türkiye'nin en fazla kalkınma desteğinde bulunduğu ülke olmasından ötürü Kırgızistan örneklemeden hareket edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İşbirliği ve Kalkınma, Neoliberal Politikalar, Yeni Ekonomi, TİKA, Orta Asya, Kırgızistan

COOPERATION AND COORDINATION AGENCY (TIKA)'S ACTIVITIES İN KYRGYZSTAN İN THE FRAMEWORK OF DEVELOPMENT PROGRAM

Abstract

After the independence of the Turkic Republics in Central Asia, these countries have begun the process of social change under new international conjuncture effect. In this process Turkey's relations with these countries has gained a new dimension. In this period Turkey's bilateral relations with these countries in all areas have based on the mutual development activities and on the basis of sovereign equality; in 1992 the Turkish International Cooperation and Coordination Agency (TIKA) was founded in order to carry out development programs for countries in the region.

This study focused on analysis on the socio-economic strategies of TİKA in Kyrgyzstan as a Central Asian country, especially after 2005. The Kyrgyzstan example was chosen as an sample for this study because of its democratic structure in comparison with other countries in the region and as a country where TİKA development projects were mostly addressed.

Keywords: International Cooperation and Development, Neoliberal Policies, New Economy, TİKA, Central Asia, Kyrgyzstan

³ Bu çalışma, Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)'da 02.06.2015 tarihinde Orta Asya'da Kalkınma Programları Çerçevesinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın Kırgızistan Açılımı adında yayınlanan çalışmanın değiştirilmiş ve genişletilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte birçok alanda yeniden yapılanmaya giderek büyük bir sosyal değişim sürecini başlatmışlardır. Bu transformasyon sürecinde yaşanan zorlukları aşabilmek de yoğun bir şekilde uluslararası desteğe gereksinim yaratmıştır.

Sovyetler Birliği'nin merkezi sisteme bağlı olmasından dolayı, bağımsızlıklarını kazanan bölge ülkeleri serbest pazar ekonomisine geçişte birçok engelle karşılaşmış, bu engelleri aşabilmek, bağımsız ekonomik sistemlerini kurabilmek için uluslararası kuruluşlar ile irtibata geçmişlerdir.

Ekonomide merkezi sistemden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde, eski sistem içerisinde yaşanan 70 yıl gibi bir süreden sonra bütün yapıyı yeniden düzenlemek, büyük bir sosyal değişim sürecini başlatmak uzun bir zaman ve zor aşamalardan geçmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle tüm bu zorlukların aşılabilmesi için gerek siyaset, gerek ekonomi ve bürokrasi alanlarında yetki paylaşımı ve görev tanımları ile ilgili aksaklıkların giderilmesi öncelikli konuların başında yer almıştır.

Bölge ülkeleri içerisinde siyasal yapılanması anlamında en göze çarpan ülkelere biri durumundaki Kırgızistan için de tüm bu sorunların çözümü yöneliminde ülkede sosyal ve ekonomik tabanlı etkin işbirliklerine gidilmeye başlanmış, bu çerçevede Türkiye ile olan ilişkilerde de yeni bir boyut geliştirilmiştir. Türkiye ile ilişkilere bu açıdan bakıldığında, bağımsızlığı sonrası ülkenin devlet yapılanmasını güçlendirmede katkıda bulunmak, ülke ekonomik istikrarlarının korunması ve teşvikini sağlamak, ülkenin dünya ile bütünleşebilmesine yardımcı olmak, bu ülkeyle ikili ilişkileri her alanda karşılıklı etkinlikler ve egemen eşitlik temelinde geliştirmek gibi konuların ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler özellikle 1992 yılında kurulan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın⁴ Kırgızistan'a yönelik yürüttüğü sosyo-

⁴ Bütçesinin tamamı kalkınma yardımı olarak değerlendirilen Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), dağılan Sovyetler Birliğinin ardından kurulan 5 Cumhuriyetin, yeniden yapılandırılması ve serbest piyasa ekonomisine geçiş süreçlerine katkı sağlamak üzere kurulmuş, zaman içerisinde edinilen tecrübeler ışığında hizmet alanını geliştirerek günümüzde 48 farklı ülkede 50 Program Koordinasyon Ofisi aracılığıyla düzenli olarak faaliyet gösterirken, proje bazlı olarak da 100 ülkede çalışmaya başlamıştır. Bu farklı iklim ve kıtalarda yaşayan halkların ihtiyaçlarını ön plana çıkartan tarım, sağlık, ekonomi, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim konularında işbirliği ve ortak değerler üzerinden halkın refahı ve gelişmesi konularında projeler üretmektedir. Güvenilirlik ve uzun vadeli politikalarla dostane temeller atan TİKA, tarihi kökeni itibarıyla kardeş ülke olan Kırgızistan'ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra 1992 yılında Program Koordinasyon Ofisi'ni başkent Bişkek'te açmıştır. TİKA'nın 2010 yılında da kurumsallaşma ve görünürlük kazanma çabaları artarak devam etmiştir. Bölgesel açıdan bakıldığında; ülkemizin tarihten gelen kuvvetli sosyal ve kültürel bağlarla bağlı olduğu Merkez Asya, Kafkaslar, Orta Doğu ve Balkanlar coğrafyasının, TİKA'nın faaliyetlerini

ekonomik stratejilerine odaklanılarak, istatistiksel betimsel analize dayalı açıklanmaya çalışılacaktır.

2. KÜRESEL BOYUTTA YENİ SOSYO-EKONOMİK POLİTİKALAR

Dünya ekonomisi tarihine bakıldığında ekonominin 20. yüzyılın sonlarına doğru hızlı bir şekilde ivme kazandığı görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası ülkeler, genel sosyo-ekonomik yapılarındaki tahribatı düzeltebilmek ve kalkınma süreçlerini hızlandırabilmek için bir yandan bölgesel entegrasyona yönelirken diğer yandan da uluslararası dış ticareti geliştirme ve serbestleştirme çabasına girişmişlerdir.

1944 yılında yapılan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı ardından imzalanan Bretton Woods Anlaşması ve bu anlaşma ile ortaya çıkan Bretton Woods sistemi, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ticaretin yeniden başlaması ve Dünya Savaşları döneminin yıkımlarını uluslararası para sisteminin hızlı bir şekilde yeniden oluşturması düşüncesine dayanıyordu.(Güran, 1999:30)

Bu sistemle neoliberalizmin çok önemli iki kurumu; ideolojik ve ekonomi-politik alanlarda işlevsel aygıtı Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund-IMF*) ile Dünya Bankası (*World Bank-WB*) oluşturuluyordu. Ancak neoliberalizmin ortaya çıktığı bu ilk yıllarda pek çok nedenden ötürü neoliberal politikalar devletler ve halkların gözünde meşruiyet kazanamamıştır. Öncelikle Sovyetler Birliği'nin savaştan galip çıkması ve Doğu Avrupa ülkelerinin komünist rejimlere dönüşmesi Soğuk Savaş'ın ortaya çıktığı bu dönemde sosyalist-sol ideolojinin prestijli, güçlü bir konumda olmasını sağlıyor ve neoliberalizmin değerini düşürüyordu. Yalnızca Rusya ve Doğu Bloğu ülkelerinde değil Avrupa'da da oldukça etkili olan Marksist teori ve düşünürler Avrupa kamuoyunun kapitalizm ve neoliberalizme olan inancını zayıf kılıyordu. Dahası o dönemde IMF ve Dünya Bankası'nın hükümetler üzerinde henüz ciddi bir yaptırımının bulunmaması da bir diğer önemli etkeni oluşturuyordu.(<http://ydemokrat.blogspot.com/>, 10.11.2010)

Neoliberalizmin yükselişini hazırlayan faktörlere bakıldığında ise 1970'lerden itibaren aslında bu faktörlerin dikkat çekmeye başladığı görülmektedir. Dünya petrol fiyatlarının OPEC petrol krizi (1973-1974) sonrası aniden yükselmesi nedeniyle neoliberal gelişimin ortaya çıkış hızının bir hayli yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla küresel sermayenin maddi desteğiyle neoliberalizmi destekleyen yeni enstitülerin, araştırma merkezlerinin, akademik

dergilerin gelişimiyle neoliberal düşünceler kısa sürede dünyada hakim güç haline gelmeye başlamışlardır. Bretton Woods Anlaşması sonrası ortaya çıkan uluslararası kuruluşlara üye sayısı, 1960'lı yıllardan itibaren birçok Afrika ülkesinin bağımsızlığına kavuşmasına ve bu kuruluşların imkanlarından yararlanmanın çekiciliğine, son birkaç yıldır da, yine ikinci nedenin yanı sıra Doğu Bloku'nun çöküşü ve yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışına bağlı olarak hızlı artış göstermiş, Kasım 1946'da 69'dan Aralık 1978'de 138'e, Ekim 1991'de 156'ya, Eylül 1992'de 173'e ve son katılımla Aralık 1997'de 182'ye çıkmıştır. Böylece sistem farklılıkları nedeniyle uzun süre bu Fon Kuruluşlarına üye olmayan eski Doğu Bloku ülkeleri ve yeni bağımsızlığını kazanan Cumhuriyetlerin üyeliği ile hemen hemen dünyadaki tüm ülkeleri kapsayan bir örgüt görünümünü kazanmıştır.(Güran, 1999:37) 1970'lerin sonlarından başlayarak '*başka alternatif yok*' söylemleriyle uygulamaya konulan neoliberal programlar dolayımında 1980'lerde batıda sol hükümetler yerlerini liberal-sağcı iktidarlara bırakmaya başlamışlardır.

İngiltere'de muhafazakar-liberal Margaret Thatcher'ın, Amerika Birleşik Devletleri'nde milliyetçi-liberal Ronald Reagan'ın başa gelmeleriyle dünya 'Neoliberalizm' iktidarı ile karşı karşıya gelmiştir. Neoliberalizm üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında bu akımın temel amaçları şu şekilde karşımıza çıkar:

Uluslararası parasal işbirliğini teşvik etmek, mal ve hizmetlerin ve sermayenin tüm dünya çapında serbestçe dolaşması ve pazarın genişletilmesi için küresel kapitalizme entegre olmayan yapı ve blokların dağıtılarak yatırım özgürlüğünü tüm dünyada temin etmek, ulusal ve uluslararası refahı, zedeleyen önlemlere başvurmaksızın düzeltme fırsatını sağlamak.(Türköne, 2006:124-5)

Neoliberalizmin doğu bloğunun yıkılmaya başlamasıyla beraber geniş alanlara yayılma süreci hız kazanmıştır. Neoliberalizm hegemonyasını kurdukça diğer sosyal devletlerin güçlerinin zayıflaması ve özelleşmenin kendini göstermesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durumu tetikleyen olayların içerisinde Sovyetler Birliği'nin dağılması en göze çarpan etkenlerdendir.

Neoliberalizm kısa süre içerisinde batı ülkelerinden sonra bütün dünyayı etkisi altına almaya başlamıştır. Sovyet Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte Doğu Bloku ve Orta Asya ülkelerinin merkezi yapılanmadan ayrılması belirli zaman gerektirse de soğuk savaşın bitmesiyle birlikte sosyo-ekonomik alanlarda dünya düzenine entegre olma yolunda ilerlenmeye başlanmıştır.

Ülkelerin yaşamış olduğu sosyo ekonomik ve mali sorunlar gelişmiş ya da az gelişmiş olsun ülkeleri karşılıklı bağımlılığa itmiştir.(Önen, 1989:222) Dolayısıyla ülkelerin sosyo-

ekonomik ve mali sistemlerindeki değişimin temel unsuru evrensel boyutta serbest pazar ekonomisine geçiş olmuştur. Ülkeler kapalı ekonomik yapıyı aşarak öncelikle karma ekonomik modele ulaşmış buradan da piyasa mekanizmasının geçerli olduğu serbest piyasa ekonomisine doğru ilerlemektedir. Bu süreçte ülkeler arasında sosyal, kültürel, ticari, ekonomik ve politik değişimler yaşanmakta ve ülkeler arasında serbest ticaret bölgeleri, ortak gümrük birliği, ortak ekonomik birlik anlaşmaları ve bunun sonucunda ortak kurumsal ve kültürel yapılanma denilen küreselleşme olgusu ortaya çıkmaktadır.(Yılmaz, vd., 2002:241) Bu durum ülkelerin dünya pazarı ile bütünleşmesini sağlamış, dolayısıyla *mal-hizmet-sermaye* hareketlerinin serbestleşmesi ile sosyo-ekonomik küreselleşmenin gerçekleştirilmesine yönelik eğilimlerine hız kazandırmıştır.

3. ORTA ASYA'DA TOPLUMSALIN YENİ DÖNÜŞÜM DİNAMİKLERİ

1917 Ekim Devrimi sonrasında Rusya'da Çarlık Otoritesi yıkılarak yerine Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurulmuştur. 1919 yılında yaşanan iç savaşlar ise Sovyetler Birliği'nin genelinde batının olası ve genel bir iktisadi ambargosuna karşı ayakta durabilmek için yeni iktisat politikaları kararları almaya yol açmıştır.(Oygur, 1985:5) Alınan bu kararlar, iç bölgelerdeki ekonomileri canlandırmak ve savaş dolayısıyla tahribata uğramış bölgeleri hareketlendirmek amacındadır. Bu alınan iktisat politikaları, ekonomide devlet tekeline temel alan üretime geniş haklar tanıyan ve pazarın devlet tarafından teşvikini öngören bir yaklaşım niteliğini taşımıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılımı ile birlikte özellikle ekonomi-politik değişimlere hız kazandırıldığı bilinmektedir. Bağımsızlık sonrası ilk yıllar merkezi yönetimin yıkılması, daha sonraki yıllar ise serbest piyasa ekonomisinin yerleşmesi, ilerlemesi ve aktiflik kazanması olarak evrelere ayrılmıştır. Bağımsızlık sonrası piyasa ekonomisine geçişin bir hayli zor olduğu ilk dönemlerde merkezi sistemin etkisinden uzaklaşamadığı ve uzun yıllar da etkisinin sürdüğü göze çarpmaktadır.

Bağımsızlık sonrası bölge ülkelerinde yeni reform kararlarına gidilmiş; sanayi kuruluşlarında etkinliğin arttırılması, ticaret politikaları, özel işletmelerin kurulmasının teşviki, özel sektörün gelişmesi için uygun ortam ve iyi bir sosyal güvenlik ortamının kurulması bu reformların başlılarını oluşturmuştur.

Bölge ülkeleri içerisinde son zamanlarda demokratik açılımlarıyla göze çarpan Kırgızistan'da da yaşanan sorunların çözümlerine yönelik yeni reformlara ve sosyo-ekonomik tabanlı etkin işbirliklerine gidilmeye başlanmış ve bu doğrultuda Türkiye ile Kırgızistan arasındaki ilişkiler yeni bir boyuta taşınmıştır. Bağımsızlıkla birlikte ülkenin

kalkınma ve gelişimine yardımcı olmak, ekonomik, sosyal, kültürel, ticari, teknik, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığı ile geliştirmek amacıyla Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) 1992'den bu yana çalışmalarını sürdürmektedir. (<http://www.tika.gov.tr/>, 10.04.2013)

4. TİKA'NIN KIRGIZİSTAN'DA KALKINMA PROGRAMLARI ÇERÇEVESİNDE FAALİYET ANALİZİ

Son on yılda dünya ekonomisindeki gelişmelere bakıldığında, yeni ekonominin verimliliği, yeniden yapılanmaya yönelik baskıları, küresel niteliği, yol açtığı krizleri ile birlikte dünya sistemini nasıl kökünden etkilediği görülmektedir. Özellikle 1980'lerden bu yana yaşanan uluslararası gelişmeler Yeni Ekonomi (*New Economy*)⁵ denilen akımın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bugün bilişim teknolojileri bir ekonominin bilgi temelli olmasına olanak sağlamaktadır. Bilgi ekonomisinde kuruluşların en önemli kaynakları klasik üretim faktörleri değil bilgi ve sosyal/beşeri sermayedir. Yeni ekonomide bilgi hem nitelik hem de nicelik açısından daha önceki dönemlerde kullanılan girdilerden daha önemli bir durumdadır. Artık yeni düzen bilgi ekonomisine tabidir. "*Bilgi emek ve sermayenin pabucunu dama atarak adeta yegane üretim faktörü haline gelmektedir*".⁶ Yeni ekonomiyi dört başat özelliği ile daha açık bir şekilde aşağıdaki gibi açıklamak olasıdır:

- **Dijitalleşme** (İnternet ekonomisi, yoğun olarak da elektronik ticaret),
- **Araştırma geliştirme faaliyetlerinin artması,**
- **Küreselleşme,**

³ Yeni Ekonomi, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon.htm>, 20.11.2010 Bu yeni olgu konusunda ayrıca bkz. Bullard,2001; Stiroh, 2001; Gordon, 2000; Delong & Summers, 2001; Türkçe kaynaklar için de Akın, 2001; Söylemez, 2001. Sosyo-ekonomik dönüşümlerde 1785 yılında başlayıp 68 yıl süren ilk aşama Fransız Devrimi ile Sanayi devrimine karşılık gelmektedir. Bu aşamada, su ve buhar gücü yaygın olarak kullanılmış, demiryollarının yapımı ile ulaşım ve nakliye maliyetlerinde önemli düşüşler yaşanmış ve tekstil ve demir-çelik sektörleri sanayileşmede başat rol üstlenmiştir. İkinci aşamada içten yanmalı motor ve elektrik gücüne dayanan ve çeşitli kimyasalların imalat sürecinde kullanıldığı bir devre söz konusudur ve 20. yüzyılın başlangıcına dek sürmüştür. Üçüncü aşama, iki büyük savaşta sürdürülen mücadeleler sonucu içten yanmalı motorların, elektrik ve çeşitli kimyasal maddelerin günlük yaşama girmesiyle modern iktisadi ve sosyal yaşamın başlangıcını meydana getirmiştir. Ekonomik yaşamda devrim yaratan evreler arasındaki süre gittikçe kısalmakta ve zamanımızda değişim ve ilerlemenin hızı artmaktadır.

⁴ Peter Drucker, *Kapitalist Ötesi Toplum (Post-Capitalist Society)*'da gelecekteki fırsatlardan iyi yararlanabilmek için bu değişimlerin farkında olmanın önemini vurgular. Sermaye, toprak ya da işgücünün değil bilginin toplumun kaynağı haline geldiği ve post-modernizm'i yarattığını anlatır. Üretkenliğin artmasıyla insan kaynağına duyulan ihtiyaç artacak, organizasyonlar yeniden yapılanacak ve bazı yönetim kademeleri yok olacaktır. Gelecek toplumun anahtar kavramı bilgi olacağına göre "**insan**" toplumun merkez kanağı olacaktır, çünkü bilgi kitaplarda ve çeşitli veritabanlarında saklanmasına karşın gerçekte gömülü olduğu yer insan beynidir. Bkz., Peter Drucker, *Kapitalist Ötesi Toplum*, Ankara, İnkılap Yay., 1997

- **İnsan kaynakları profilinde yaşanan radikal değişim** (Kurumların insan kaynaklarına dayalı yeniden yapılanması).

Yeni ekonomi, bilgi ve fikir temelli ekonomi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yeni ekonomide başarıya ve refaha ulaşmak, teknolojinin yaratılmasına, ürün kalitesinin artırılmasına, fikirleri ve inovasyonu ekonominin tüm sektörlerine yerleştirmekle mümkün olabilmektedir. Yeni ekonomi, ülkelere fırsatlar sunarken riskleri de beraberinde getirmektedir. Günümüzde ekonomik büyüme klasik üretim faktörlerinden ziyade bilgi, teknoloji ve inovasyon temelinde sağlanmaktadır. Teknolojik gelişme ve inovasyon performansındaki artış ise mutlak suretle nitelikli ve iyi eğitim almış işgücünün varlığını gerektirmektedir. İş gücünün verimliliği ve üretkenliği ise aldığı eğitim ile iş yerindeki uygun ortama bağlı bulunmaktadır. Eğitime yeterli kaynağı ayıramayan gelişmekte olan ülkeler açısından durum büyük bir önem oluşturmaktadır.

(<http://www.iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article,20.11.2010>)

Bu noktada, temel özelliklerini dikkate alarak eski ve yeni ekonomiyi aşağıdaki şekilde karşılaştırarak dönüşümün paradigmatik yönü olup olmadığını daha rahatlıkla gözlemleyebiliriz.

Tablo 1. Temel Karakteristikleri Açısından Eski ve Yeni Ekonomi Dinamikleri

EKONOMİNİN GENEL KARAKTERİSTİKLERİ		
EKONOMİ DİNAMİKLERİ	ESKİ EKONOMİ	YENİ EKONOMİ
Piyasalar	Sabit, dengede	Dinamik
Rekabetin Boyutu	Ülke içi	Küresel
Organizasyon Yapısı	Hiyerarşik ve bürokratik	Network ağına bağlı ve mütebbislik ön planda
İşlerin Potansiyel Coğrafi Seyyaliyeti	Düşük	
Bölgelerarası Rekabet	Düşük	
Endüstri		
Üretim Organizasyonu	Seri üretim	
Üretimin Anahtar Faktörü	Kapital/işgücü	
Teknoloji Hareketinin Anahtarı	Makineleşme	
Rekabet Avantajının Kaynağı	Ölçek ekonomisinde maliyetlerin azaltılması	Yenilik, kalite, piyasaya zamanında ürün ve maliyetleri azaltma
Araştırma/Yeniliğin Önemi	Orta düzeyde	Yüksek
Diğer Firmalarla İlişkiler	Tek başına hareket	İşbirliği ve ortaklık
Çalışanlar		
Ana Politika Hedefi	Tam İstihdam	Yüksek ücret ve gelirler
Vasıf	Meslekte uzmanlaşma	Çok vasıflılık ve çapraz eğitim
Eğitim	Bir konuda uzman	Ömür boyu öğrenme
Çalışan- Yönetici İlişkisi	Hasım	İşbirliği esaslı
İstihdamın Yapısı	Dengede, sabit	Risk ve fırsatlarla dolu
Hükümet (Kamu)		
Özel-Kamu İlişkileri	Mükellefiyet ve zorlama esaslı	Yenilik ve gelişme için firmalara yardımcı olma
Düzenleme	Yönet ve kontrol et	Piyasanın etkinliği için hizmet etmek ve esneklik

Kaynak. Bkz., Özgür Aslan, “Yeni Ekonomi: Özellikleri ve Endüstrileri”, <http://www.iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article,20.11.2010>

Bu bağlamda, yeni ekonomi olgusu çerçevesinde TİKA'nın 2005 sonrası Kırgızistan'a yönelik yürütmüş bulunduğu sosyo-ekonomik stratejiler incelemenin odak konusunu oluşturmuştur. 2005-2014 arası, yaklaşık son on yıllık dönemi TİKA'nın Kırgızistan açılımı dört ayrı kategori *-uzmanlık eğitimi, öğretime katkı, kültürel gelişime katkı ve malzeme ekipman desteği-* altında ve her kategoride yedi ayrı alanda *-ekonomi, eğitim, sağlık, kültür, tarım, güvenlik ve diğer-* niteliksel araştırmaya dayalı, içerik analiz tekniğinden yararlanılarak incelemeye tabi tutulmuştur. Ve söz konusu yıllar arasında aşağıdaki gerekçeler çerçevesinde belirlenen üç ayrı süreç üzerinden de inceleme sağlanmıştır: İlki 2005-2010 yılları arası, yani Kırgızistan'da iki halk ihtilali arası siyaseten istikrarsız süreç; ikincisi ise 2011-2012 yılları arası, bir başka ifadeyle 2010 Genel Milletvekili Seçimleri ardından girilen parlamenter demokrasi süreci; ve siyaseten istikrarın sağlandığı süreç olarak günümüz 2013-2014 dönemi.

4.1.TİKA'nın Kırgızistan'da 2005-2010 Yılları Arası Faaliyet Analizi

Kırgızistan için ise yeni ekonomi olgusu oldukça yenidir. Söz konusu saptamadan hareket eden bu araştırmada Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'nın Kırgızistan'ın sosyo-ekonomik kalkınmasına yönelik yürüttüğü faaliyetler, bu yeni oluşumun dijitalleşme kimliğinden çok araştırma-geliştirme, küreselleşme ve de özellikle insan kaynakları profilinde yaşanan radikal değişimler perspektifinden ele alınıp değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. TİKA'nın en fazla yoğunluğu '**Uzman Eğitim Desteği**' kategorisindeki çalışmalara yöneltmiş olması doğal olarak böylesi bir kategorizasyonu ortaya çıkarmış bulunmaktadır.

Analizde kullanılan tüm veriler -TİKA tarafından 2005'den başlayıp 2014'ye kadar geçen süreçte yürütülen faaliyetler listesi- Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın Kırgızistan Koordinatörlüğünden alınmıştır. Söz konusu süreçte yürütülen faaliyetler faaliyet alanlarına göre aşağıdaki tablolarda sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2. TİKA'nın Kırgızistan'da Uzman Eğitimi Çalışmaları

No.	EKONOMİ ALANINDA
1	K. C. Maliye Bakanlığı uzman eğitimi destek talebi
2	K. C. Devlet Demiryolları İşletmesi uzman eğitimi ve teknik ekipman desteği
3	K.C.Kırgız Kaynakları Devlet Kurumu destek talebi
4	K.C. Yüksek Öğretim Kurulu uzman eğitimi destek talebi
5	K. C. Demir Yolu İşletmesi uzman eğitimi talebi
6	Sırta Ekim Teknolojisinin geliştirilmesi projesi
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	K. C. Yüksek Öğretim Kurulu sağlık alanında uzman eğitimi destek talebi
2	Devlet Kurumu destek talebi
3	K. C. Demir Yolu İşletmesi uzman eğitimi talebi
4	Embriyo Transferi
5	EİT Ülkeleri 2. Sağlık Kurumları İnceleme Gezisi'ne K. C. Sağlık Bakanlığı'ndan katılan 2 kişinin katılımına

	destek
6	Kırgız Protez ve Ortopedi Ürünleri Devlet Kurumundan 3 yetkili için Ankara'da eğitim programı düzenlenmesi
7	Ankara'da düzenlenen "Ortopedi ve Travmatolojide Tartışmalı Güncel Konular Sempozyumu'na K. C. Sağlık Bakanlığı'na bağlı Bışkek Ortopedi ve Travmatoloji Araştırma Merkezi'nden iki uzmanın katılımının sağlanması
8	Antalya'da düzenlenen 44. Türk Cumhuriyetleri Oftalmologlar Derneği (TCOD) Uluslararası Oftalmoloji Kongresine Kırgız Cumhuriyeti Milli Hastanesi Göz Hastalıkları Bölümü uzmanının katılımına destek sağlanması
No.	TARIM ALANINDA
1	Kırgızistan'da ceviz ve meyve ormanlarına zarar veren sünger örücü yaprak zararlısına karşı mücadele projesi
2	Kırgız Türk İcra Planı (Tarım ve Gıda Sanayii Eğitim Programlarına katılımcı listesi)
3	EİT Bölgesi Tohumcular Birliği toplantısı
4	Ton Balık Üretim İstasyonu Rehabilitasyon Projesi Yem Hazırlama ve İmalatı eğitimi programı
5	EİT Veteriner Servisleri Başkanları 2. toplantısı
6	Uluslararası Sulama Yönetimi kursu
7	Suni Tohumlama eğitim programı
8	Serin İklim Tahılları Yetiştiriciliği ve İslahı eğitim kursu
9	Ankara'da düzenlenen uzman eğitim programına K. C. tarımsal rekabet Merkezi'nden 5 kişinin katılımına destek sağlanması
10	İzmir'de düzenlenen "Bitki Sağlığında Entegre Mücadele Eğitim Programı'na K. C. Celalabad İli Orman Müdürü'nün katılımına destek sağlanması
11	Erzurum'da "3. Uluslararası Havza ve Mera Yönetimi Eğitim Toplantısı'na K. C. Tarım Bakanlığı'ndan 1 uzmanın katılımına destek sağlanması
12	Türkiye'de düzenlenecek "Üçüncü Ülkelere Yönelik Sürdürülebilir Su Ürünleri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Programına" K. C. Tarım Bakanlığı Balıkçılık Departmanı'ndan 2 uzmanın katılımına destek sağlanması
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Uluslararası Polis eğitimi işbirliği
2	"Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği Projesi" Türkiye Çalışma Ziyareti Talebi
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	K.C. Sosyal Fonu Uzman eğitimi programı talebi
2	Kırgızistan'da Meslek Edindirme kursları projesi
3	K.C. Antimonopol Siyaseti ve Rekabeti Geliştiren.Devlet Ajansı uzman eğitimi talebi
4	Kırgız Kaynaklan Devlet Kurumu uzman eğitimi
5	K.C.Televizyon ve Radyo Devlet Kurumu TRT Türkiyenin Sesi Radyosunda staj
6	Antalya'da düzenlenen "ECOSAI Çevre Denetim Kursu"na Kırgızistan Sayıştayı'ndan katılan 6 kişinin uluslararası ulaşım masraflarının karşlanması
7	Ankara'da düzenlenen uzman eğitim programına Kırgızistan Antimonopol Siyaseti Devlet Ajansı'ndan 3 kişinin katılımına destek sağlanması
8	Ankara'da düzenlenen uzman eğitim programına K. C. Sosyal Güvenlik Ajansı'ndan 6 kişinin katılımına destek sağlanması
9	Türk Dili ve Latin Alfabesinde Yayınlanan Gazete ve Dergileri ile Radyo ve TV Programlarına Destek Projesi" kapsamında "şookum" Dergisi'ne destek sağlanması
10	Ankara'da düzenlenen Kırgızistan Vergi ve Harçlar Devlet Komitesi'nin uzmanları için (8 kişi) eğitim programı
11	K. C. Maliye Bakanlığı'nın talebi üzerine K. C. Maliye Bakanlığı, K. C. Merkez Bankası, K. C. Hükümeti'ne bağlı Mali Piyasayı Düzenleme ve Gözetleme Devlet Hizmeti ve Kırgız Menkul Kıymetler Borsası uzmanlarının Türkiye ziyareti
39	GENEL TOPLAM

TİKA, küresel ekonomik perspektifte Kırgızistan'ın ekonomi, sağlık, tarım, güvenlik alanları başta olmak üzere pek çok farklı alanlarda uzman eğitimi çalışmalarına ağrılık vermiş, toplamda 39 farklı etkinliğin düzenlenmesini sağlamış bulunmaktadır. Ekonomi alanında özellikle kamu kurumlarının gereksinimlerine yönelik destekler üzerinde durulduğu görülmektedir. Kırgızistan'ın ülke sağlığının iyileştirilmesi için, bir anlamda ülkenin sosyal sermayesini güçlendirecek bu 8 farklı atılım TİKA'nın en göze çarpan çalışmaları içerisinde büyük payı oluşturmaktadır. Yine tarım alanına verilen desteğe bakıldığında da, gerek ülke sağlığına gerekse ekonomisine doğrudan etkide bulunan tarımsal üretimde çağdaş

uygulamalara geçilmesi ve daha fazla ve de nitelikli tarımsal üretimin sağlanmasına ön ayak olacak uzman eğitim desteğinin sağlandığı gözlemlenmektedir. Güvenlik alanıyla birlikte medya sektörü dahil olmak kaydıyla daha pek çok farklı kamu alanında da uzman eğitimi desteklenmiştir.

Tablo 3. TİKA'nın Kırgızistan'da Eğitim/Öğretime Katkı Çalışmaları

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi "Osmanlı Kültürünün Orta Asya'daki Kökleri" CEEPO Uluslararası Sempozyumu
2	K.C.Sosyal Fonu Uzman Eğitimi Programı
3	FAO FTTP Bölgesel Çalıştayı
4	Türk Lehçeleri Arasındaki Aktarma Çalışmalarının Bugünkü Durumu ve Karşılaşılan Sorunlar TÜRKSOY Sempozyumu
5	5.APASL Single Topic Konferansı
6	Uluslararası İnsan Hakları Konferansı
7	Türk Cumhuriyetleri Eğitim Programı
8	Hizmet İçi Eğitim Programı
9	"Entegre Havza Rehabilitasyonunda Katılımcı Yaklaşım" Eğitim Programı
10	"Balkanlar ve Avrasya'da Sağlıkta Kalkınma" Konferansı
11	5.APASL Single Topic Konferansı
12	Bilal UÇAR'm "Avrupa Birliği Uyumunda Türkiye Cumhuriyeti KOBİ Dernek Vakıf Mevzuatı Maliye ve Muhasebesi ve Kırgız Cumhuriyetine Uyarlanabilirliği" konulu Doktora Tezi'nin Kırgızca basımı
13	Üreme Sağlığı Hizmetlerinde Kitle İletişim Tekniklerinden Yararlanma" konulu Uluslararası Eğitim Programı'na Kırgızistan'dan katılan 4 kişinin uluslararası ulaşım masrafları
14	Ankara'da düzenlenen UNIDO - UNAM "Uluslararası Temiz Oda Eğitimi" Çalıştayına Atatürk Üniversitesi'nden 1 kişinin katılım desteği
15	Ankara ve İstanbul'da düzenlenen "2010 Türkoloji Yaz Staj Programı"na Kırgız-Özbek Üniversitesi'nden 3 öğrencinin katılım desteği
16	Bolu'da düzenlenen "2010 Hizmetiçi Eğitim Semineri"ne Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi'nden, Narın Devlet Üniversitesi'nden ve Çüy Üniversitesi Türkçe Öğretim Görevlilerinden toplam 10 kişinin katılım desteği
17	Türkoloji Projesi kapsamında Narın Devlet Üniversitesi Türk Kültür Merkezi ve Kırgız-Özbek Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün faaliyetlerinin desteklenmesi
17	GENEL TOPLAM

Yukarıdaki tabloda yer alan 17 farklı çalışma ile TİKA'nın farklı alanlarda uzman eğitimini desteklemesinin yanında doğrudan eğitim alanındaki gereksinimleri karşılamaya yönelik de eğilim içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Elbette ki özellikle de yükseköğretime, meslek okullarına yönelik verilecek destekle daha sonraki uzman eğitimi gereksinimini de azaltmak olası olabilecektir. Bu doğrultuda olaya yaklaşıldığında da doğal olarak bu skalada yer alan çalışmaların değerini ortaya koyma fırsatı doğmuş olmaktadır.

Tablo 4. TİKA'nın Kırgızistan'da Kültürel Gelişime Katkı Çalışmaları

No.	KÜLTÜREL ALANINDA
1	K.C.Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi "Kutlu Doğum Haftası Projesi"
2	Konya Gıda -Gıda Tek Fuarı 2009, Konya Değirmen Fuarı 2009 ve Konya Ambalaj Fuarı 2009
3	K. C. Polis Akademisi Başkanlığı Türkiye ziyareti talebi
4	K.C.Mali Piyasayı Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma ziyareti talebi
5	2009 yılı Büyük Öğrenci Projesi mezuniyet töreni
6	"Uluslararası Altyapı, Trafik İşletmeciliği, Yol Güvenliği ve Park Sistemleri Fuarı"
7	Türkçe Öğretimi, Türk Kültürü ve Milli Eğitim Sistemini Tanıtma konulu Hizmet içi eğitim semineri
8	7.Uluslararası Türkçe Olimpiyatları
9	"Orta Asya'da Barış İçinde Birlikte Yaşama Kültürü Uluslararası Forumu" başlıklı Sempozyuma katılacak misafirlerin konaklama giderlerinin karşılanması

10	Kırgızistan Milli Üniversitesi Türkoloji Bölümü Öğretim Görevlilerinden oluşan 4 kişilik heyetin Erzurum'da düzenlenen "Pratik Türkçe Kursu Kış Okulu" eğitim programına iştirak eden dört kişinin uluslararası ulaşım masraflarının karşılanması
11	Ankara'da düzenlenen "Türk Dünyası İlişkilerinde Yeni bir Adım: Nahçıvan Ruhu Sempozyumu"na K. C. Meclisinden katılan 2 kişinin uluslararası ulaşım masraflarının karşılanması
12	"Dünya Çocuklarının Mutlu Geleceği İçin, Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Uluslararası Sempozyumu"na Kırgızistan'dan 1 kişinin katılımına destek
13	Büyük öğrenci Projesi kapsamında "2010 Mezuniyet Şöleni" Programına Kırgızistan'dan 4 katılımcının uluslararası ulaşım masraflarını karşılama
14	19 Mayıs Türk Dünyası Gençlik Buluşması Projesi 'ne destek
15	8. Uluslararası Türkçe Olimpiyatlarına katılan 37 kişinin uluslararası ulaşım masraflarını karşılama
16	İstanbul'da gerçekleşen "İpek Yolu Çalıştayı"na bir uzmanın katılımına destek
17	İstanbul'da Kırgızistan'ın Bağımsızlığının 19. Yılı Kutlamaları kapsamında 7 sanatçı ve medya mensubunun katılımına destek
17	GENEL TOPLAM

TİKA, Kırgızistan'ın ulusal değerlerini uluslararası kamuoyuna tanıtmaya ilişkin yürüttüğü projelere de geniş yer ayırmakta, özellikle ülkenin bilim insanlarının kültürel içerikli gerek ulusal gerekse de uluslararası düzenlemelerine gereken desteği karşılamaya yönelik bir eğilim içerisinde bulunmaktadır. Yukarıdaki tabloda yer alan 17 farklı çalışma bu durumun göstergesi niteliğini taşıyor. Bağımsız bir Orta Asya ülkesi olarak dünya çapında tanınma heyecanı içerisinde bulunan Kırgızistan'ın bu emellerinin en iyi şekilde gerçekleştirilmesi için öncelikle kendisini en doğru, tarihi kültürel dokusunu da en derinlikli bir şekilde tanıması/tanıtması gerekmektedir. TİKA'nın bu alandaki çalışmalarının yönelimini de bu perspektifte okumak olasıdır.

Tablo 5. TİKA'nın Kırgızistan'da Malzeme ve Ekipman (Sosyal Altyapı) Desteği

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Oş Devlet Üniversitesi Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Fakültesi'ne malzeme desteği
2	Narın Devlet Üniversitesi Türk Kültür Merkezi'ne Malzeme desteği
3	Cengiz AYTAMTOV Kırgız-Türk Lisesi'ne malzeme temini
4	Kırgızistan'da bulunan üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren "Türkoloji Bölümlerinin" malzeme ihtiyaçları
5	Kırgızistan Yüksek Öğretim Kurumu'na ekipman desteği
6	Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi bünyesinde hizmet veren dikiş nakış kurslarına ekipman yardımı
7	Uluslararası Atatürk Alatoov Üniversitesi eğitim malzemesi yardım talebi
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	K.C.Sağlık Bakanlığı'na bağlı 4 sağlık kurumuna elektrokardiyografi cihazı yardımı
2	7-8 Nisan 2010 tarihlerinde meydana gelen olaylarda yaralanan 6 Kırgız vatandaşın ile refakatçiler, 1 doktor ve 1 tercümandan oluşan toplam 12 kişilik grubun tedavi edilmeleri amacıyla İstanbul'a gönderilmesi
3	Bişkek'te 7-8 Nisan 2010 tarihlerinde yaşanan çatışmalar sonucunda K. C. Sağlık Bakanlığı'nın talebi üzerine Türkiye'den gönderilen tıbbi malzemelerin Kırgız Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı bünyesindeki devlet hastanelerine Kırgız yetkilileri tarafından dağıtılması
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	K.C.E.ALİEV Polis Akademisi'ne ekipman yardımı
2	Kırgızistan Milli Güvenlik Devlet Hizmetleri için araç yakıt temini
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	K. C. Bişkek Şehri "Birinci Kadam" Vakfı'na malzeme desteğinde bulunulması
2	2010 tarihinde Bişkek'te meydana gelen olaylar neticesinde zarar gören, Ahıska Türklerine ait 15 evin yeniden yapımı
3	Türk Dili ve Latin Alfabesinde Yayınlanan Gazete ve Dergileri ile Radyo ve TV Programlarına Destek Projesi" kapsamında "Türkel" Gazetesine teknik ekipman desteğinin sağlanması
4	Türk Dili ve Latin Alfabesinde Yayınlanan Gazete ve Dergileri ile Radyo ve TV Programlarına Destek Projesi" kapsamında "KABAR" Devlet Haber Ajansı'na teknik ekipman desteğinin sağlanması
5	Kırgızistan Devlet Televizyonu ELTR'nin yayın kalitesini arttırmak amacıyla "Up-link" cihazı satın alınarak Oş şehrinde montajı yapıp hizmete sunulması
6	K. C. Narın İli İlk ve Orta Öğretim Okulları Isıtma ve Aydınlatma Sisteminin Rehabilitasyonu projesi

7	K. C. Maliye Bakanlığı Konferans Salonu Tefrişatı projesi
8	K.C.Ahıska Türkleri Derneği ve Sürgün Karadenizliler için malzeme desteği
9	K.C.Hesap Odası (Sayıştay) ekipman talebi
10	K.C. Milli Kütüphanesi yardım talebi
22	GENEL TOPLAM

TİKA, son olarak pek çok sektöre sağladığı malzeme ve ekipman desteği ile de Kırgızistan'ın sosyal ve ekonomik kalkınmasına yakından ilgi göstermektedir. Kuruluş amacına uygun olarak 21. yüzyıl paradigmaları dolayımında ekonomik iyileşmenin merkezinin sosyal sermayeyi geliştirmeden geçtiğinin bilgisi ışığında çalışmalarını bu çeşitteki skalalarda yoğunlaştırdığı saptanmaktadır. Tablo 5'de görüldüğü gibi 2005-2010 yılları arası 22 farklı kurum ve kuruluşa malzeme ve ekipman desteğinde bulunulmuştur.

Tablo 6 . 2005-2010 Yılları Arası TİKA Kırgızistan Açılımı

FAALİYET KATEGORİLERİ	FAALİYET ALANLARI							Toplam
	Ekonomi	Eğitim	Sağlık	Kültür	Tarım	Güvenlik	Diğer	
Uzmanlık eğitimi	6	-	8	-	12	2	11	39
Öğretime katkı	-	17	-	-	-	-	-	17
Kültürel gelişime katkı	-	-	-	17	-	-	-	17
Malzeme ekipman desteği	-	7	3	-	-	2	10	22
	GENEL TOPLAM							95

Kırgızistan'ın bağımsızlık sonrası yaşadığı iki halk ihtilali arasında -2005 ve 2010 yılları arası- TİKA'nın bu ülkeye yönelik kalkınma yardımları Tablo 6'da yer aldığı şekilde dağılım göstermektedir. Farklı alanlarda 39 ayrı faaliyetle ağırlık uzmanlık eğitime verilmiş, ardından da 22 farklı faaliyetle malzeme ekipman desteği ikinci ağırlık noktasını oluşturmuştur. Tablo 6 TİKA'nın Kırgızistan'a bu beş yıl içerisinde yukarıda belirtilen dört ayrı boyutta ortalama 95 ayrı faaliyeti hayata geçirdiğini göstermektedir.

4.2. TİKA'nın Kırgızistan'da 2011-2012 Yılları Arası Faaliyet Analizi

4.2.1. TİKA'nın Kırgızistan'da 2011 yılı faaliyet analizi

TİKA Türkiye'nin müşterek kültürel coğrafyayı paylaştığı ülkelerde faaliyetlerini sürdürürken genel anlamda bulunduğu ülkelerde ekonomik göçü minimize edebilecek katkıyı hedeflemektedir. Özellikle söz konusu bu coğrafyada '*toplumsal farkındalık*' yaratmak üzere çalışmaları planlamakta ve hayata geçirmektedir. Bu perspektifte 2011 sonrası Kırgızistan yapılanmasında da ağırlık Tablo 6 ve 7'de görüleceği üzere farklı sahalarda çok sayıda ve çeşitte faaliyetle uzman eğitime ve öğretime katkıya ayrılmış durumdadır.

Tablo 7. TİKA'nın Kırgızistan'da Uzman Eğitimi Çalışmaları

No.	EKONOMİ ALANINDA
1	K.C Devlet Gümrük Hizmeti uzmanlarına eğitim programının düzenlenmesi için destek
No.	TARIM ALANINDA
1	Tarım alanında uluslararası kurslar
No.	GÜVENLİK ALANINDA

1	K.C Sosyal Güvenlik Bakanlığı heyetinin Türkiye ziyaretine destek
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	Enerji etkinliği ve yönetimi eğitim programı
2	Bişkek Büyükşehir Belediyesi uzman eğitim programı
3	Enerji etkinliği ve yönetimi eğitim programı
6	GENEL TOPLAM

Tablo 7’de inceleme alanlarına göre sınıflandırılan 2011 boyunca eğitim ve öğretime katkı çalışmaları yaygın bir şekilde hayata geçirilmiştir. Aşağıda da görüleceği üzere ekonomi alanında 5, eğitim alanında 9, sağlık alanında 5, tarım alanında 8, güvenlik alanında 3 ve diğer alanlarda 5 ayrı faaliyette bulunulmuştur. Ve toplamda bu platformda 2011 yılı içerisinde toplamda 35 ayrı çalışma yürütülmüş ve sonuç alınmıştır.

Tablo 8. TİKA’nın Kırgızistan’da Eğitim/Öğretime Katkı Çalışmaları

No.	EKONOMİ ALANINDA
1	Türk Cumhuriyetleri iktisadi eğitim programlarına destek
2	Dış ticarete hedef ülkeler aday ticaret müşavirleri eğitim ve staj programına destek
3	Yatırım ortamının iyileştirilmesi eğitim programına destek
4	20.Milletlerarası Türk kooperatifçilik kongresi
5	ZOW İstanbul 2011 Uluslar arası fuarı
No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Oş Devlet Üniversitesi Araşan İlahiyat Fakültesi öğrenci yurduna destek projesi
2	Türkoloji projesi kapsamında narın devlet Üniversitesi Türk Kültür Merkezi ve Kırgız Özbek Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün faaliyetlerine destek
3	Türkoloji yaz staj programı
4	1.Uluslar arası Türkçe konuşan öğrenciler kongresi
5	Kardeş okullar projesi
6	TİKA Türkoloji projesi ve YÖK işbirliği
7	9.Uluslararası Türkçe Olimpiyatları
8	Eğitimdeki gelişmeler ve kültürel paylaşım semineri
9	Kırgızistan Sayıştayı Türkçe dil eğitimi ve staj programı
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	Üreme sağlığı hizmetleri eğitim programlarına destek
2	Dünya iş sağlığı ve güvenlik kongresi
3	Uluslar arası oftalmologlar kongresi
4	Dünya çocuklarının mutlu geleceği için “3 Risk Altında ve Koruması Gereken Çocuklar Uluslar arası Sempozyumu”
5	Kırgızistan dostluk ve birlik çalışması projesi, Yeryüzü doktorlar programı
No.	TARIM ALANINDA
1	2.İstanbul Uluslararası Su Forumu’na destek
2	Orta Asya ve Kafkaslar Balıkçılık ve Su Ürünleri Komisyon toplantısı
3	Evcil çiftlik hayvan genetik kaynaklarının korunması konferansı
4	Su ürünleri yetiştiriciliğinin gelişimi uluslar arası eğitim programı
5	5.Tarım, hayvancılık, tavukçuluk ve süt endüstrisi fuarı
6	Tohum ve fidanlık üretim tekniklerinin geliştirilmesi eğitim programı
7	Avrasya uluslar arası tarımsal mekanizasyon zirvesi
8	Orta Asya ve Kafkasya’da Balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği komisyonu açılış toplantısı
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	“EMEA Intelligence” Uluslararası Haber Alma ve Gözetim Teknolojileri Konferansı ve Sergisi’ne destek
2	K.C İçişleri Bakanlığı E.Aliyev Polis Akademisine destek
3	Uluslararası polis eğitim projesi
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	“Enerji Etkinliği ve Yönetimi” konulu eğitim programına destek
2	ICT SummitEurasia – Bilişim Zirvesi
3	Türkçe yayın yapan medya kuruluşlarına destek projesi
4	Parlamentar Demokrasi: Fırsatlar, Riskler ve Deneyim Uluslararası sempozyum
5	Gelecekle iletişim projesi
35	GENEL TOPLAM

Tablo 8'e bakıldığında Kırgızistan'da yürütülen kültürel gelişime katkı çalışmaları görülmektedir. 6 ayrı çalışmadan sonuç alınmıştır. Kırgızistan'da toplumsal kimliği güçlendirecek çalışmalara destek sağlanmaktadır. Bu kategoride diğerlerine kıyasla daha az çalışma yürütülmüş gibi görülsede aslında diğer kategorilerdeki çıktılarının genel anlamda toplumun kültürel dokusuna sirayet edecek nitelikler taşıdığı gözden kaçırılmamalıdır.

Tablo 9. TİKA'nın Kırgızistan'da Kültürel Gelişime Katkı Çalışmaları

No.	KÜLTÜREL ALANDA
1	Anadolu'nun zirvesinde Uluslararası Tanıtım ve İşbirliği Zirvesi
2	Talas bölgesinde Karahanlılar dönemine ait Zulfikar Türbesi'nin konservasyonu
3	Dünya Ahıska Türkleri (DATÜB) çalışma toplantısı
4	Kutlu Doğum haftası etkinlik programı
5	Iyık-Atacurt Vakfı Kültür gezisi programı
6	Orta Asya gençlik vakfı yetimhane projesinin desteklenmesi
6	GENEL TOPLAM

TİKA 2011 yılında ülkede eğitim, sağlık, güvenlik ve farklı diğer alanlarda faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlara malzeme ve ekipman olarak 10 ayrı destekte bulunmuştur. Maliyeti yüksek bu desteklerle TİKA Kırgızistan'ın sosyal ve ekonomik gelişimine ön ayak olmakta olan çalışmalara imza atmaktadır.

Tablo 10. TİKA'nın Kırgızistan'da Malzeme ve Ekipman (Sosyal Altyapı) Desteği

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Oş şehri Aktilek Semti tam donanımlı 850 kişilik devlet okulu yapım işi
2	Narın Murat SUBAKOJAEV Kırgız Türk Lisesi spor salonu inşaatı malzeme alımı projesi
3	Kadamcay Kırgız Türk Lisesi spor salonu tadilat projesi
4	İşenali ARABAEV Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü tefrişatı
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	Oş Bölgesi klinik hastanesi tadilatı
2	Celal-Abad Bölgesi klinik hastanesi tadilatı
3	Oş şehri Gagarin sokağında 150 kişilik hastane yapım işi
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Kırgız Ulusal Askeri lisesi idari bina ve yatakhanelerin tadilatı
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	Kökjar içme suyu sağlama projesi
2	Talas Belediyesine fırın nakliyatı
10	GENEL TOPLAM

2011 yılında TİKA'nın faaliyet dağılımına bakıldığında dört ayrı kategoride yaygınlık kazandığı, ancak en yoğun olarak bu yıl içerisinde öğretime katkıya yönelik faaliyetlerin organize edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 11'de söz konusu olan dağılımda öğretime katkı 35 iken, malzeme ve ekipman desteği de 10 farklı çalışmayı kapsamış gözükmektedir. Kültürel gelişime katkı payı ise 10 faaliyetle sınırlı kalmıştır, uzmanlık eğitimine desteğin ise 6 farklı çalışmayla 2011'de zayıf kaldığı görülmektedir.

Toplamda 2011 yılı içerisinde TİKA'nın Kırgızistan içerisinde 57 farklı çalışma yürüttüğü saptanmış bulunmaktadır. 2005-2010 arası halk hareketleriyle istikrarsız bir siyasal süreç yaşanmasından ötürü toplamda 95 çalışmayla sınırlı kalınmış iken, 2011 sonrası ülkede gerçekleşen siyasal değişim ve ardından da istikrarı sağlamaya dönük parlamenter demokratik yönetim anlayışı TİKA'nın faaliyet skalasına da yansımış, bu parametreler dikkate alınarak özellikle ülke kalkınmasında temel ekseni yaratan eğitim ve öğretime desteğe daha büyük önem verildiği görülmüştür.

Tablo 11. 2011 Yılı TİKA Kırgızistan Açılımı

FAALİYET KATEGORİLERİ	FAALİYET ALANLARI							
	Ekonomi	Eğitim	Sağlık	Kültür	Tarım	Güvenlik	Diğer	Toplam
Uzmanlık eğitimi	1	-	-	-	1	1	3	6
Öğretime katkı	5	9	5	-	8	3	5	35
Kültürel gelişime katkı	-	-	-	6	-	-	-	6
Malzeme ekipman desteği	-	4	3	-	-	1	2	10
	GENEL TOPLAM							57

4.2.2. TİKA'nın Kırgızistan'da 2012 yılı faaliyet analizi

2012 yılı faaliyetleri de dört kategoride ve her kategoride altı ayrı alanda (değişkende) değerlendirmeye alınmıştır. Tablo 12, 13, 14 ve 15'te sözü edilen kategori ve alanlarda gerçekleştirilen faaliyetler sınıflandırılmış durumdadır. Bu şekilde elde edilen saptamalara göre 2012 yılında TİKA Kırgızistan'da uzman eğitim, eğitim/öğretime ve kültürel gelişime katkı çalışmaları ile malzeme ve ekipman desteği faaliyetlerinde toplamda 38 ayrı faaliyette bulunmuştur. Kapsamı geniş ölçekli bu çalışmaların Kırgızistan'ın ekonomi, eğitim, sağlık, tarım ve güvenlik alanlarında kalkınmasına büyük destek sağlayıcı nitelik taşıdığı görülmektedir.

Tablo 12. TİKA'nın Kırgızistan'da Uzman Eğitim Çalışmaları

No.	EKONOMİ ALANINDA
1	K.C Sayıştayı ile kapasite artırma işbirliği projesi
2	K.C vergi ve Harçlar Devlet hizmeti görevlileri için eğitim programı
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	"Gen Bankası Yönetimi ve Biyolojik Çeşitlilik" eğitim kursu
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Uluslararası Polis eğitimi işbirliği projesi kapsamında Kırgız polis görevlilerinin Türkiye'de ve Kırgızistan'da eğitimi
4	GENEL TOPLAM

TİKA'nın Tablo 13'de verilen ülkedeki eğitim ve öğretime katkı kategorisinde yer alan ekonomi, eğitim, sağlık, tarım, güvenlik ve diğer alanlarda toplamda 8 faaliyette bulunmuş olduğu görülmektedir. Aşağıdaki farklı alanlarda dağılımını görebileceğiniz eğitim ve öğretime katkı çalışmaları ile TİKA, Kırgızistan'ın bu kategorizasyonunda gelişimine önemli bir ivme kazandıracak ölçüde kapsamlı ve etkili görülmektedir.

Tablo 13. TİKA'nın Kırgızistan'da Eğitim /Öğretime Katkı Çalışmaları

No.	EKONOMİ ALANINDA
1	İsdedak toplantısı için K.C hükümetine bağlı Mali Piyasa Düzenleme kurulunun Başkan yardımcılara katılım desteği
No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Eğitim alanında işbirliği projesi
2	Değişen dünyada yerel yönetimlerin modernizasyonu konulu sempozyumu
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	22. Adli Tıp kongresi
No.	TARIM ALANINDA
1	Tarım ve gıda kongresi
2	Kritik ve sürdürülebilir teknolojiler için "Temiz-Oda Eğitimi" çalıştay
3	Orta Asya alt bölge ülkelerinde sığır yetiştiriciliği modülü projesi
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	Çölleşme ile mücadele semineri
8	GENEL TOPLAM

2012 yılı itibariyle TİKA'nın Kırgızistan'ın kültürel gelişime katkı çalışmaları Tablo 14'de aktarılmaktadır. Tablo incelendiğinde bu platformda 4 ayrı faaliyette bulunduğu görülmektedir. Ülkenin çokkültürlü yapısının gelişimine, ilerlemesine destek TİKA'nın amacına ne oranda hizmet ettiğine de işaret etmektedir.

Tablo 14. TİKA'nın Kırgızistan'da Kültürel Gelişime Katkı Çalışmaları

No.	KÜLTÜREL ALANDA
1	2. Görme engellileri Kültür Festivali
2	Narın Türk Kültür Merkezi "Hacıvat ve Karagöz" gölge oyunu için malzeme desteği projesi
3	Kardeş şehirler buluşması programı
4	Ahıska Türklerinin İstanbul'da DATÜP toplantısı
4	GENEL TOPLAM

Tablo 15 TİKA'nın Kırgızistan'da malzeme ve ekipman desteklerini sınıflandırmış bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, güvenlik ve diğer alanlarda toplamda 22 farklı malzeme ve ekipman desteği sağlanmış durumdadır. Aşağıdaki tablo incelendiğinde sağlık alanında hastahane yapım işi gibi geniş maliyetli çalışmalarda bulunduğu görülmektedir. TİKA'nın kalkınma yardım programları içerisinde Kırgızistan'ın, bu kategorizasyonda yapılan desteklerin de işaret ettiği gibi, en öne çıkan programı oluşturmakta olduğu söylenebilir.

Tablo 15. TİKA'nın Kırgızistan'da Malzeme ve Ekipman (Sosyal Altyapı) Desteği

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Oş şehri Aktilek Senti tam donanımlı 850 kişilik Devlet okulu yapım işi
2	Kırgız ulusal askeri lisesi donanım desteği
3	Araşan sosyal bilimler enstitüsü İlahiyat Fakültesine ekipman ve mutfak malzemeleri desteği projesi
4	Kırgız Milli Üniversitesi Türkçe bölüm tefrişi projesi
5	Kadamcay Kırgız Türk lisesi spor salonu tadilatı projesi
6	Oş ili alay ilçesi Naamatov Devlet okulu'na ekipman desteği projesi
7	Suzak hayirseverler vakfı'na malzeme desteği projesi
8	Hz. Ebu Bekir öğrenci yurduna malzeme desteği
9	Avrasya bilim ve kültür vakfına inşaat malzemeleri yardım projesi
10	Araşan sosyal bilimler enstitüsü İlahiyat Fakültesine mobilya desteği
11	Batken ili Kadamcay ilçesi kotormo köy idaresinin okul inşaatı yardım talebi
12	Uluslararası Alatau-Atatürk üniversitesinde simültane tercüme laboratuvarına ekipman destek projesi
13	Kırgızistan'ın Oş/Ak Tilek semtinde bulunan 850 kişilik devlet okulunun mobilya, tefrişat ve teknik donanım

	projesi
14	Endüstriyel Otomasyon Teknolojilerinin Orta Asya ve Orto Doğu Ülkelerine Yaygınlaştırılması
15	TÜBİTAK UME'de eğitim programı
No.	SAGLIK ALANINDA
1	Oş şehri Gagarin sokağında 150 kişilik hastane yapım işi
2	5.Uluslararası Sağlık turizmi kongresi
3	1 uluslararası hemşireler kongresi
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Özgen ilçesi Emniyet müdürlüğü toplantı salonu tadilat projesi
No.	DİĞER ALANLARDA (Enerji, medya ve bilişim vs.)
1	Bakay-Ata köyü içme suyu tadilatı projesi
2	Kırgızistan Oş bölgesi Kök-Car köyü muhtarlığına bağlı 6 köyün kullanma ve İçme suyu sistemi tadilat ve inşaat yapımı
3	Kırgızistan Televizyon ve Radyo kurumuna ekipman desteği
22	GENEL TOPLAM

2012 yılı içerisinde Tablo 16'da görüldüğü üzere TİKA Kırgızistan genelinde öğretime katkı için 8 ayrı faaliyet gerçekleştirmiş, uzmanlık eğitimi ile kültürel gelişime katkı için ise 4'er farklı faaliyet yürütmüştür. Bu yıl en fazla odaklanılan malzeme ve ekipman desteği olarak görülmektedir. Bu amaçla TİKA 2012 yılı boyunca ülkede 22 ayrı faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu kategoride özellikle en fazla alt yapı desteğini de yine eğitim alanına yöneltmiş olması *insani kalkınma*'nın hedef alındığının bir başka göstergesi olmaktadır.

Tablo 16. 2012 Yılı TİKA Kırgızistan Açılımı

FAALİYET KATEGORİLERİ	FAALİYET ALANLARI							Toplam
	Ekonomi	Eğitim	Sağlık	Kültür	Tarım	Güvenlik	Diğer	
Uzmanlık eğitimi	2	-	1	-	-	1	-	4
Öğretime katkı	1	2	1	-	3	-	1	8
Kültürel gelişime katkı	-	-	-	4	-	-	-	4
Malzeme ekipman desteği	-	15	3	-	-	1	3	22
	GENEL TOPLAM							38

Tablo 16'ya göre TİKA'nın 2012 yılında Kırgızistan'da toplamda 38 ayrı faaliyette bulunduğu görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere en fazla ağırlık malzeme ve ekipman desteğine verilmiştir. Kalkınma desteği kapsamında yürütülen bu çalışmalarda bu kategorinin ön plana çıkarılması ülkede mevcut alt yapının güçlendirilmesinin öncelikli hedef olarak belirlenmiş olduğuna işaret etmektedir.

4.3. TİKA'nın Kırgızistan'da 2013-2014 Yılları Arası Faaliyet Analizi

4.3.1. TİKA'nın Kırgızistan'da 2013 yılı faaliyet analizi

TİKA'nın Kırgızistan'da 2013 yılında yürüttüğü faaliyetleri yine dört ayrı kategoride sınıflandırılıp, aşağıdaki tablolarda detaylı aktarılmış bulunmaktadır. Tablo 17, 18, 19 ve 20'de uzman eğitimi, eğitim ve öğretime katkı, kültürel gelişime katkı ve de malzeme ve

ekipman (sosyal altyapı) desteği çalışmaları hakkında 2013 yılı dağılımı yer almaktadır. Bu yıl içerisinde TİKA'nın Kırgızistan'da yukarıda belirtilen dört ayrı kategoride toplam 55 ayrı faaliyet yürütmüş olduğu görülmektedir. En fazla ağırlığı malzeme ve ekipman desteğine verdiği, aynı zamanda uzman eğitimi çalışmalarına da benzer yakınlıkta ağırlık verdiği saptanmış durumdadır. Bu iki kategorideki destek çalışmalarının yoğunluğu TİKA'nın Kırgızistan'ın uzun vadeli kalkınma programına büyük altyapı desteği sağlamakta olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 17'ye bakıldığında, güvenlik, sağlık, ekonomi ve tarım alanlarında uzman eğitimi desteğinin yoğun bir şekilde yürütülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu yıl enerji, medya ve bilişimle ilgili de uzman eğitimi faaliyetine ağırlık verdiği gözlemlenmektedir. Bu farklı alanlardaki kamu görevlilerine yönelik uzman eğitimi ile TİKA, Kırgızistan'ın yönetim kadrolarının yetiştirilmesine, bu şekilde ülkenin ileride özgül kaynaklarını daha üretken kullanarak kalkınmasında istikrar sağlamasına alt yapı sağlamaktadır.

Tablo 17. 2013 Yılı TİKA'nın Kırgızistan'da Uzman Eğitimi Çalışmaları

No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	K.C.İçişleri Bakanlığı Trafik Polis Müdürlüğü Heyetinin Türkiye Ziyareti Yardım Talebi
2	K.C. İçişleri Bakanlığı Trafik Polis Müdürlüğü Uzmanlarına Eğitim Destek Talebi
3	Uluslararası Polis Eğitimi İşbirliği Projesi kapsamında "Dini İstismar Eden Örgütleri ile Mücadele - INT 009" eğitim programı
4	Kırgız Trafik Polisleri için Türkiye'de alkol testi eğitimi
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	1.Uluslararası Sağlık Mezunları Kurultayı
2	8. Ulusal Aferez Kongresi'ne 6 Kırgız uzmanının katılımına destek
No.	EKONOMİ ALANINDA
1	Kırgızistan Milli Bankasına Destek Projesi
2	Kırgızistan Gümrük Uzmanları İçin Eğitim Programı
3	K.C. Hesap Dairesi'nden 3 uzmanının Türkiye'de T.C. Sayıştay'ında eğitimi
No.	TARIM ALANINDA
1	Süt Sağıçılığı, Koyun ve Keçi Yetiştiriciliği Eğitim Programı
No.	DİĞER (Enerji, Medya, Bilişim vb.)
1	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Eğitim Programı
2	Bişkek ve Oş Belediyeleri Uzmanları İçin Eğitim Programı
3	Kırgızistan Savcılarının Eğitim Programı
4	3. Uluslararası Kritik ve Sürdürülebilir Teknolojiler İçin Temiz Oda-Yenilebilir Enerji Çalıştayı
5	Asya Yenilenebilir Enerji Okulu
6	"Uniswork XII Fruit-juice processing; feasibility, manufacturing and quality control" çalıştayı
7	Sanayide Enerji Verimliliği ve Kullanım Yöntemleri Eğitim Programı
8	Kırgızistan Savcılarının Eğitim Programı 2-8 Aralık 2013
18	GENEL TOPLAM

Aşağıda Tablo 18'deki dağılıma göre, 2013 yılında da TİKA'nın, eğitim ve öğretime katkı çalışmalarına aynı hassasiyeti gösterdiği görülmektedir. 2013 yılı itibariyle bu çerçevede 9 ayrı faaliyet yürüttüğü, ve bu faaliyetleri farklı alanlarda sağlamış olduğu anlaşılmaktadır. Sağlık, ekonomi, kültür ve tarım alanlarının yanında en fazla ağırlık eğitim kurumlarına verilmiştir. Bu perspektif te yine TİKA'nın Kırgızistan'ın sosyo-ekonomik ve politik

kalkınmasına uzun vadeli altyapı oluşturacak şekilde hareket etmekte olduğunun göstergesi olmaktadır.

Tablo 18. TİKA'nın Kırgızistan'da Eğitim/Öğretime Katkı Çalışmaları

No	EĞİTİM ALANINDA
1	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yüksekokulu Okul Öncesi Eğitim Bölümüne bağlı Anaokul açılış projesi
2	İzmit'te düzenlenen "Tarihten Günümüze Kırgız-Türk İlişkileri Uluslararası Sempozyumu"
3	Atatürk-Alatoo Projesi İçin Akıllı Sınıf Projesi
No	SAĞLIK ALANINDA
1	Avrasya Tıp Günleri Sempozyumu
2	KETEM Projesi
No	EKONOMİ ALANINDA
1	Kırgızistan Milli Bankasına Destek Projesi
No	KÜLTÜREL ALANDA
1	Kırgızistan-Türkiye İlişkileri Sempozyumu
2	Cengiz Aytmatov ve Isık-Göl Forumu
No	TARIM ALANINDA
1	1. Orta Asya Modern Tarım Teknikleri ve Bitki Besleme Kongresi Projesi
9	GENEL TOPLAM

Tablo 19 ise kültürel gelişime katkıyı ortaya koymaktadır. 2013 yılında TİKA, ülkede dört ayrı kültürel çalışma yürütmüştür. Özellikle çocuklara yönelik faaliyetlerin daha öne çıktığı anlaşılmaktadır. Ülkedeki Ahıska Türklerine yönelik de kültürel destek te bulunduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, Kırgız Parlamentosu heyetinin Türkiye ile daha fazla işbirliği sağlamasına hizmet edecek kültürel temasın sağlanmasına da katkıda bulunmuş olduğu görülmektedir.

Tablo 19. TİKA'nın Kırgızistan'da Kültürel Gelişime Katkı Çalışmaları

No.	SOSYO-KÜLTÜREL ALANDA
1	Kırgızistan Ahıska Türklerinin Ahıska Bölgesi Ziyaretine Destek
2	Uluslararası Çocuk Tenis Turnuvası
3	3. Yetim Dayanışma Günleri Projesi
4	Kırgız Parlamentosu Heyetinin Türkiye Ziyareti
4	GENEL TOPLAM

TİKA'nın 2013 yılı itibariyle eğitim, sağlık, ekonomi, güvenlik, enerji, medya ve bilişim alanlarında 24 ayrı faaliyetini sınıflandıran Tablo 20 incelendiğinde, belirtilen bu alanların hepsinde de yaklaşık aynı oranlarda malzeme ve ekipman desteği sağlanmasına katkıda bulunulmaya çalışılmış olduğu anlaşılmaktadır. TİKA'nın ülkeye sosyal altyapı sağlamaya yönelik malzeme ve ekipman desteğinde katkılarının yüksek olduğu görülmektedir. Bu altyapı desteği, yukarıda da belirtildiği gibi ülkenin kalkınma odaklı geleceğinin inşasında oldukça büyük önem taşımaktadır.

Tablo 20. TİKA'nın Kırgızistan'da Malzeme ve Ekipman (Sosyal Altyapı) Desteği

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Oş "SEMA" Kırgız-Türk Lisesi Yurt İnşaatı Yardım Talebi
2	Altın Muun Hayır Vakfı Özgen Öğrenci Yurdu Projesi
3	Oş şehri Kırgız-Türk Dostluğu Türk Okuluna kitap yardımı
4	K.Karasaev Bişkek Sosyal Bilimler Üniversitesi Tadilat projesi
5	Kadamcay İlçesi Kotormo Köyünde Köksal TOPTAN İlkokuluna Ekipman Desteği
6	Araşan İlahyat Fakültesi Lojman ve Spor Salonu İnşaatı
7	Bokonbaev Köyü 81 No'lu Meslek Okuluna Ekipman Yardımı
No.	SAĞLIK ALANINDA
1	Oş Şehri Gagarin Sokağında 150 kişilik Hastanenin Tefrişat Projesi
2	Tepke Köyü İçme Suyu Sistemi Tadilat Projesi
3	Çaş Ümüt Hayır Vakfı Çüü İli Alamüdün İlçesi Karacıgaç köy muhtarlığı içme suyu sağlama projesi
4	Cal Çocuk Hastanesi Tadilat Projesi
5	Bişkek'te Yeni Hastane İnşaat Projesi
6	Donanımlı 3 ambulans alımı projesi (Ambulanslar 2014 yılında K.C. Sağlık Bakanlığına teslim edildi)
No.	EKONOMİ ALANINDA
1	K.C.Ekonomi Bakanlığı Standartizasyon ve Metroloji Merkezi Hassas Zaman Ölçümü Ekipmanının sağlanması
2	Halk Ekmek Fabrikası Ekipman Alımı İhalesi
No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Kırgız Harp Okulu dersane tefrişat projesi
2	K.C.Harp Okulu'nda İki Kırgız Dili Dershanesi İçin Ekipman Desteği
No.	DİĞER (Enerji, Medya, Bilişim vb.)
1	K. C. Cumhurbaşkanlık İdaresi Basın Hizmetine teknik ekipman destek projesi
2	Kırgızistan Uyrgurları Derneği Ekipman Talebi
3	K.C. Din İşleri Devlet Komisyonunun Teknik Destek Talebi
4	Ahıska Türkleri Derneği'nin tadilat ve ofis ekipmanı yardım talebi
5	Orta Asya Gençlik Vakfı Yetimhanesine destek
6	TDBB Kırgızistan Özgen İlçesi Dostluk Oyun Parkı ekipmanlarının nakliyesi
7	KITİAD'ın Türk Malları Fuarı-2013
24	GENEL TOPLAM

2013 yılı itibariyle TİKA'nın Kırgızistan'a yönelik yukarıda belirtilen çalışma alanlarındaki faaliyetleri Tablo 21'de biraraya getirilmiş, yıl boyunca ayrı kategorilerde toplamda 55 faaliyetin yürütüldüğü görülmüştür. 24 faaliyet kalemiyle malzeme ve ekipman desteğine en fazla ağırlık verildiği; yaklaşık oranda, 18 faaliyet kalemiyle uzmanlık eğitimine de önemli yatırımlarda bulunulduğu anlaşılmaktadır. Öğretim kurumları ile kültürel gelişime katkılar da toplamda 13 ayrı faaliyet kalemiyle sağlanmış durumdadır. Tüm bu çerçevede TİKA'nın Kırgızistan'da kalkınma odaklı destek çalışmalarına ne kadar büyük ölçüde odaklanmış olduğunu ortaya koymaya hizmet eder nitelik taşımaktadır.

Tablo 21. 2013 Yılı TİKA Kırgızistan Açılımı

FAALİYET KATEGORİLERİ	FAALİYET ALANLARI							
	Ekonomi	Eğitim	Sağlık	Kültür	Tarım	Güvenlik	Diğer	Toplam
Uzmanlık eğitimi	3	-	2	-	1	4	8	18
Öğretime katkı	1	3	2	2	1	-	-	9

Kültürel gelişime katkı	-	-	-	4	-	-	-	4
Malzeme ekipman desteği	2	7	6	-	-	2	7	24
	GENEL TOPLAM							55

4.3.2. TİKA'nın Kırgızistan'da 2014 yılı faaliyet analizi

TİKA 2014 yılı itibarıyla diğer yıllarda olduğu gibi Kırgızistan'a yönelik kalkınma yardımlarında aynı hassasiyeti göstermiştir. Tablo 22, 23, 24 ve 25'de bu çerçevede faaliyet skalaları görülmektedir. Uzman eğitimi, eğitim ve öğretim, kültürel çalışmalar ve malzeme ekipman desteği çerçevesinde yürütülen faaliyetler toplamı 53'dür. Bu dört kategoride faaliyetler ülkenin o yıl içerisinde en fazla ihtiyaç duyduğu alanlara göre dağılım göstermiştir.

Tablo 22'ye bakıldığında uzman eğitimi konusunda 2014 yılı boyunca uygulanan faaliyet çeşitleri görülmektedir. 21 farklı çalışmada bulunulması oldukça önemlidir. Bu çerçevede güvenlik, ekonomi, enerji, medya ve bilişim alanlarına daha fazla destek sağlandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 22. TİKA'nın Kırgızistan'da Uzman Eğitimi Çalışmaları

No.	GÜVENLİK ALANINDA
1	Ulusal Devlet Güvenliği "Komando Kursu" uzman eğitimi
2	Ulusal Devlet Güvenliği "İstihkam Subay Temel Kursu" uzman eğitimi
3	Ulusal Devlet Güvenliği "KOMKARSU" uzman eğitimi
4	Ulusal Devlet Güvenliği "Türkçe Kursu" uzman eğitimi
5	Kırgızistan İnfaz Kurumu heyetinin Türkiye Ziyareti
No.	SAGLIK ALANINDA
1	VII. Uluslararası İş Sağlığı ve Güvenliği Konferansı
No.	EKONOMİ ALANINDA
1	Kırgızistan Gümrük Personeline Eğitim
2	K.C. Milli Bankası ile işbirliği projesi kapsamında ödeme sistemleri konusunda uzman eğitimi
3	K.C. Milli Bankası ile işbirliği projesi kapsamında "Emisyona Yönelik Çalışmalar" eğitimi
4	K.C. Milli Bankası ile Gözetim ve Denetim Alanında İşbirliği
5	K.C. Milli Bankası için İktisadi Araştırmalar Alanında Eğitim programı
6	K.C. Maliye Bakanlığı heyeti Türkiye Ziyareti
7	K.C. Maliye Bakanlığı ile işbirliği projesi kapsamında Türkiye Maliye Bakanlığı heyetinin Kırgızistan ziyareti
No.	TARIM ALANINDA
1	Orta Asya ve Kafkaslardaki Dağlık Havzaların Sürdürülebilir Yönetimi için Kapasite Geliştirme Projesi
No.	DİĞER (Enerji, Medya, Bilişim vb.)
1	Kırgızistan Genç Diplomatları İçin Eğitim Talebi
2	Kırgızistan Turizm Eğitimi Talebi
3	Sanayide Enerji Verimliliği ve Yönetimi Eğitim Programı
4	6.Gelecekle iletişim çalıştay
5	Toplumsal Eylem ve Düzensizliklerin Önlenmesi Kursu. 09-13 Haziran 2014 tarihlerinde Kırgızistan'da düzenlenecektir.
6	Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Eğitimi
7	K.C. Yargı Mensupları Eğitim Programı
8	9. Aferez kongresi
21	GENEL TOPLAM

2014 yılında TİKA eğitim ve öğretime katkı çalışmalarına destek faaliyetlerine de yine aynı önemi göstermiştir. Bu yıl içerisinde 5 ayrı faaliyet içerisinde bulunmuştur. Eğitim kurumlarına öncelik tanındığı, sağlık ve kültür alanlarında da eğitim programları yürütüldüğü

anlaşılmaktadır. TİKA'nın burada da çok yönlü faaliyet çerçevesinde hareket etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

TABLO 23. TİKA'nın Kırgızistan'da Eğitim/Öğretime Katkı Çalışmaları

No.	EĞİTİM ALANINDA
1	Türklerde Devlet Yönetimi Geleneği Kongresi
2	Kız Meslek Lisesi öğrencileri için Türkiye'de staj programı
3	Belediye İştirakleri ve Kentsel Dönüşüm Eğitim Programı
No.	SAGLIK ALANINDA
1	2. Sağlık Mezunları Kurultayı
No.	KÜLTÜREL ALANDA
1	"İsmail Gasprali'nın 100. Ölüm Yılı Dönümü"nde Dilde Fikirde İşte Birlik'te Nerdeyiz" Başlıklı Sempozyuma Destek
5	GENEL TOPLAM

Tablo 24 incelendiğinde de, 2014 yılı kültürel gelişime katkı çalışmalarının çeşitleri görülmektedir. TİKA, Kırgızistan'a 2014 yılı içerisinde 11 farklı kültürel faaliyetle kalkınma amaçlı desteğini sürdürmüştür. Ülkenin ulusal değerlerinin daha iyi anlaşılması, devamlılığının sağlanması ve ayrıca dünya kamuoyu tarafından da tanınması bağlamında yürütülen bu faaliyet alanında TİKA'nın yoğun destek çalışmalarını yürütmeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

Tablo 24. TİKA'nın Kırgızistan'da Kültürel Gelişime Katkı Çalışmaları

No	SOSYO-KÜLTÜREL ALANDA
1	"23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" "Kardeş Ekmeği" Etkinliği
2	K.C. Sağlık Bakanlığı Heyeti Türkiye Ziyareti
3	TÜRKSAY Ödül Töreni
4	Kırgız Basın Heyetinin Türkiye Ziyareti
5	Yetim Çocuklar Programı
6	Dünya Ahıska Türkleri Toplantısı (DATÜB)
7	Egemendik Derneğine Mobilya ve teknik destek
8	Kırgız Sporcuların Güreş Turnuvasına Katılımlarına Destek
9	Rahmankul Han Anma Programı
10	Türk Dünyası Vatandaşlığı Çalıştayı
11	"Türk Halklarının Geleneksel Spor Oyunları" Uluslararası Sempozyuma Destek Talebi
11	GENEL TOPLAM

Tablo 25'de de Kırgızistan'a malzeme ve ekipman desteğinin yoğunluğu aktarılmış durumdadır. Tabloda 15 farklı destek çalışması yürütülmüş olduğu görülmektedir. Özellikle eğitim ve sağlık alanındaki kurumlara daha yoğun altyapı desteği verildiği anlaşılmaktadır. Tablo 25 ayrıca ekonomi, güvenlik ve kültürel alanlarda da malzeme ve ekipman desteklerinin sağlandığına işaret etmektedir.

Tablo 25. TİKA'nın Kırgızistan'da Malzeme ve Ekipman (Sosyal Altyapı) Desteği

No	EĞİTİM ALANINDA
1	Araşan İlahyat Fakültesi Lojman ve Spor Salonu İnşaatı Proje Çizimi
2	Oş şehrinde İmam Hatip Lisesi'nin Tadilatı

3	Oş Devlet Üniversitesi Elektronik Kütüphane
4	Oş şehrinde İmam Hatip Lisesi'nin Tefrişatı
No	SAĞLIK ALANINDA
1	Bişkek'te Yeni Hastane İnşaat Projesi
2	K.C. Sağlık bakanlığı'na Donanımlı 3 adet ambulans alımı projesi
3	KETEM Projesi Kapsamında Kırgızistan Ulusal Onkoloji Merkezinin tadilatı ve tefrişatı
4	Oş Hastanesine Tıbbi Ekipman Alımı Projesi
5	Keneş Köyü İçme Suyu Sisteminin Rehabilitasyonu Projesi
No	EKONOMİ ALANINDA
1	K.C.Ekonomi Bakanlığı Standartizasyon ve Metroloji Merkezi Hassas Zaman Tablo İmalatı
2	Halk Ekmek Fabrikası İnşaatı
No	GÜVENLİK ALANINDA
1	K.C. İçişleri Bakanlığı Polis Akademisi Spor Salonu Tadilatı
2	K.C. İçişleri Bakanlığı Trafik Polis Müdürlüğü için Radar Alımı
No	KÜLTÜREL ALANDA
1	TİKA Bişkek Türk Kültür Merkezi Tadilatı ve Tefrişatı
2	Kırgızistan Devlet Tarih Müzesi'nin Yeniden Yapılandırması Projesi
15	GENEL TOPLAM

TİKA'nın 2014 yılı itibariyle Kırgızistan'a yönelik açılımının yer aldığı Tablo 26'ya bakıldığında, uzmanlık eğitimi, öğretime katkı, kültürel gelişime katkı ve malzeme ekipman desteği kategorilerinde toplam 53 ayrı faaliyet yürütülmüş olduğu görülmektedir. Bu kategorilerdeki destekler ekonomi, eğitim, sağlık, kültür, tarım, güvenlik ve diğer olarak belirlenen alanlarda ayrı ayrı sağlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Tablo 26'da çıkan matris, TİKA'nın 2014 yılında Kırgızistan'a 22 faaliyetle en fazla uzman eğitimi ile destekte bulunduğunu, bu kategoriyi 15 farklı çalışmayla malzeme ve ekipman desteğinde sağladığını göstermektedir. 11 faaliyet skalası ile ülkenin kültürel gelişiminin ne denli önemsendiği anlaşılmaktadır. Öğretim kurumlarına da uzmanlık eğitiminin devamı şeklinde devam ettirilen destek önemsenmiştir. Dolayısıyla, TİKA'nın 2014 yılında da daha önceki yıllardaki hedeflerini azaltmadan devam ettirip, Kırgızistan'ın ekonomik ve sosyal kalkınma programlarına yoğun katkıda bulunduğu açıkça anlaşılmaktadır.

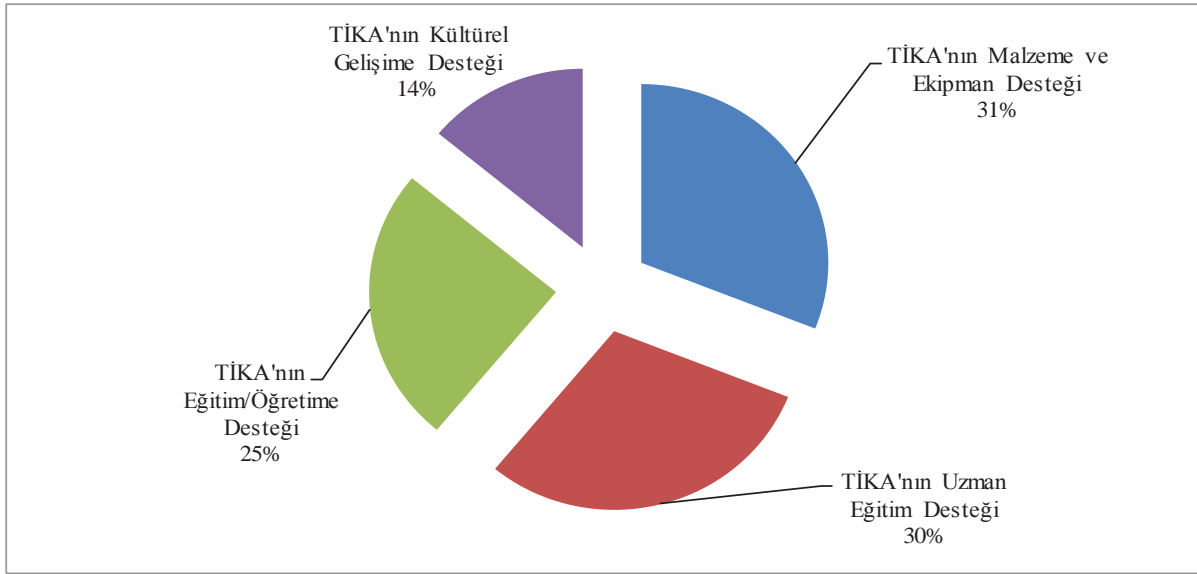
Tablo 26. 2014 Yılı TİKA Kırgızistan Açılımı

FAALİYET KATEGORİLERİ	FAALİYET ALANLARI							
	Ekonomi	Eğitim	Sağlık	Kültür	Tarım	Güvenlik	Diğer	Toplam
Uzmanlık eğitimi	7	-	1	-	1	5	8	22
Öğretime katkı	-	3	1	1	-	-	-	5
Kültürel gelişime katkı	-	-	-	11	-	-	-	11
Malzeme ekipman desteği	2	4	5	2	-	2	-	15
	GENEL TOPLAM							
	53							

Aşağıdaki grafikte de TİKA'nın 2005-2014 yılları arası yürüttüğü faaliyetlerinin kategorilere göre dağılımı yer almaktadır. Dağılım grafiği buraya kadar yapılan saptamaları doğrular nitelikte sayısal verileri kodlamaktadır. Tüm çalışmalar içerisinde % 25 oranında eğitim/öğretim çalışmalarına pay ayrılmış olmasını küresel yeni sosyo-ekonomik

paradigmaların yansıması olarak okumak olasıdır. Aynı zamanda % 30 oranında da uzman gelişimine yönelmiş olması yine küresel ekonominin doğrusal uzantısı olarak yoruma açıktır. Malzeme ve ekipman desteği kategorisi % 31 ile özellikle 2010'dan sonra önemli bir destek kategorisi olarak dikkat çekmektedir. % 14 oranı ile kültürel çalışmalar kategorisi son sırada bulunmaktadır, ancak bütün diğer kategorilerin çıktılarının sonuçta kültürel gelişimi etkiledikleri de açıktır.

Grafik 1. Kategorilere Göre 2005- 2014 Yılları Arası TİKA'nın Kırgızistan Faaliyet Oranları

Grafikteki bu sonuçlar, çalışmalara ilişkin dört ayrı kategorizasyonun da aslında araştırma/geliştirme ile insan kaynaklarına ilişkin genel çerçeveye içerik olarak yakınlıkları, temel yeni sosyal ve ekonomik küresel paradigmalara koşutluk göstergesi olarak okunabilir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bilgi diğer üretim faktörlerinin aksine kullanıldıkça, yayıldıkça verimliliği ve paylaşıldıkça miktarı artan bir etkidir ve bu nedenle de potansiyel olarak sınırsızdır. Dolayısıyla dünyanın sınırlı kaynaklarından daha fazla faydalanma konusundaki uzun dönemli mücadele hep *bilgi gelişimi* ile yakından ilgili olmuştur. (Richard G. Lipsey vd., 2000:201)

1950'li yıllardan başlayan ve 1990'lı yıllarda olgunluk dönemine erişen 'elektronik çağı' yerini, yeni medya, dijital ağlar ve yeni temel teknolojilerin ürün ve üretim süreçlerinde esaslı bir role sahip olduğu '*yeni ekonomi*' aşamasına bırakmaktadır. Yeni ekonomide ürün ve hizmetlerin en önemli özelliği, bilginin temel üretim faktörü olarak ön plana çıkmasıdır. ***Yeni ekonomi, sektörlerinde beşeri ve fiziksel sermaye ile entelektüel sermayeyi güçlü bir şekilde***

tamamlayan bir rol üstlenmektedir. Erdoğan'a(2002) göre, gerek enformasyon teknolojilerinin kullanımı ve gerekse üretimi, nitelikli işgücü talebini artırmaktadır. Dolayısı ile sosyal/beşeri sermaye yatırımlarında artış kaçınılmazdır.

Öyle ki, bugün artık dünya bir pazar haline gelmiştir. Bu durum günümüzde ticaretin tanımının yeniden gözden geçirilip, pazar kavramına değişik boyutlardan yaklaşılmak zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Dünyanın her yerinden istenilen bir pazara ulaşabilme olasılığı söz konusu olduğu için bu yeni pazardan pay kapmak isteyen ya da kapanlar da artık çok sermayesi olanlar değil zeki ve riske girmekten hoşlanan genç beyinlerdir. Girişime büyük bir sermaye ile başlamaktan çok mantıklı projelerle yola çıkmak pazarın bugün için en önemli özelliğine dönüşmüş durumdadır. Güç hızla el değiştirdiği için devletlerin de söz konusu projeleri desteklemekten başka şansları kalmamıştır. Artık talep oluşturmak ve talebe ulaşmak önemli hale gelmiştir. Bu nedenle, haklı gerekçelere dayanarak, Ar-Ge, Bilgi Ekonomisi, Sosyal/Beşeri Sermaye vb. kavramlar ekonomi sosyalin en gözde kavramlarına dönüşmüştür.

Yeni Ekonomi'nin, bir paradigma⁷ değişikliğine mi işaret ettiği yoksa günümüzdeki bazı yeniler gibi kurgusal mı olduğu sorusu hala tartışılmakla birlikte dönüşümün paradigmatik yönünü ortaya çıkarmaya hizmet edecek güçlü emarelere rastlanmadığı da söylenemez.

Orta Asya'nın sosyalizm deneyimi ardından yirmi yıl kadar önce gerçekleşen yeni siyasal rejim arayışı diğer ülkeler için olduğu kadar Kırgızistan için de benzer zorluklar içerisinde gerçekleşmiş, ülke geçen bu yirmi yılda iki ayrı sivil darbe yaşamış, bu sivil darbeler arasında Yarı Başkanlıkla ülke idaresi söz konusu olmuş, son Ekim 2010 Genel Milletvekili Seçimleri ardından da Parlamenter Sisteme yönelinmiştir. Son derece sancılı bu süreç içerisinde Türkiye'nin TİKA aracılığıyla ülkenin ekonomik ve sosyal sermayesini geliştirmesinde süreklilik arzeden büyük katkıları bulunmuştur. 2005 sonrası itibariyle TİKA'nın ağırlıklı olarak eğitim, sağlık ve ekonomi alanlarında iki yüze yakın etkinliği üstlenmiş olması "*uluslararası standartlarda hedeflerini değiştiren dünya konjonktürüne göre revize etmeyi amaçlayan, bu çerçevede bölgesel işbirliklerini geliştiren, az gelişmiş bölgelerde öncelikle insani sorunların çözümüne yönelik projeler uygulayan, nispeten gelişmiş bölgelerde makro projeler uygulayarak, işbirliği imkanlarını maksimize etmeyi ve*

⁵ Kuhn, bir paradigmanın ötekiyle yer değiştirmesini, nesnel gerçeklik ile teori arasındaki büyük uyumsuzluklara bağlar. Yeni bir paradigma şu nosyonlara sahiptir: *Doğuşu için büyük ölçekte ortamsal değişimler gerektirir; Döneminin ortamsal faktörleriyle uyum içindedir; Yerel şartlara göre farklı varyasyonları olabilir.* Bkz., Thomas Samuel Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions (Bilimsel Devrimlerin Yapısı)*, Chicago, University Chicago of Press, 1962

kültür coğrafyasının kültürel unsurlarını ve değerlerini evrensel boyuta taşıyarak 'Kültürel İşbirliğini' kolaylaştırmayı" misyon edinmiş olmasının sonuçları olarak karşımızda durmaktadır.

TİKA'nın Kırgızistan genelinde yaşama geçirdiği destekler Kırgızistan'da insani kaynak gelişimi anlamında son derece ciddi zemin oluşturmaktadır. BM Kalkınma Programı'nın (UNDP) Kasım 2010'da açıkladığı *insani gelişim raporu*⁸ yüzyılın başat kamu kriterlerini açıkça ortaya koymaktadır. *İnsani gelişim*'in taşıdığı standartlar evrensel değerlere koşutluk göstermekle birlikte, yeni ekonominin argümanlarına açık olmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bir anlamda ülke sınırlarını aşan ekonomik yeni gelişimler bireylerin de yerellikten çıkışını hızlandırmaktadır. Öyle ki, 21. yüzyılın küresel ekonomisi de e-devlet projesinin hızla gelişip genişlemesine yol açmaktadır.

Bu bağlamda TİKA'nın 2005-2014 yılları arası Kırgızistan'a yönelik kalkınma desteklerinin incelendiği çalışmada *uzmanlık eğitimi, öğretime katkı, kültürel çalışmalara katkı ile malzeme ve ekipman desteği* kategorilerinde gerçekleştirilen faaliyetlerin ekonomik, eğitim, sağlık, tarım, güvenlik, malzeme ve ekipman ile diğer (enerji, medya, bilişim vb.) alanlardaki sayısal dağılımları Tablo 6, 11 ve 16'da belirlenmiş bulunmaktadır. İlgili sayısal verilere göre 2005 ve 2010 yılları arasında TİKA Kırgızistan'da 95 farklı faaliyet yürütmüştür. Bu faaliyetler çalışmada yukarıda belirtilen dört ayrı kategoride incelemeye alınmıştır. Sonuçta ülkede bağımsızlık sonrası karşılaşılan iki halk ihtilali arasında kalan istikrarsız süreçte 95 farklı faaliyet türünün gerçekleştirilmiş olması dikkat çekicidir. Söz konusu ihtilallerden günümüze kadar olan siyasal anlamda daha istikrarlı süreç olarak görülebilecek 2011 ve 2012 yılları içerisinde yürütülen faaliyetler de aynı kategorilerde değerlendirmeye alınmış ve 2011 yılında 57, 2012 yılında ise 38 ayrı faaliyete ulaşılmıştır. Toplama bakıldığında bu iki yılda da 95 farklı faaliyet yürütüldüğü ve önceki beş yıldaki desteğin bu defa iki yıl içerisinde hayata geçirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Son iki yıldaki faaliyet kategorilerinde de TİKA'nın 108 ayrı çalışma yürüttüğü görülmektedir. Dolayısıyla, elde edilen veriler üzerinden TİKA'nın 2005 ve sonrasında, özellikle 2010 sonrasında daha da artırarak, Kırgızistan'a kalkınma desteklerini güçlendirdiği anlaşılmaktadır.

⁶ UNDP'nin 20'ncisi olarak hazırlanan raporda yer alan listede ülkeler "*Çok Yüksek İnsani Gelişme*", "*Yüksek İnsani Gelişme*", "*Orta Düzeyde İnsani Gelişme*" ve "*Düşük Düzeyde İnsani Gelişme*" kategorileri üzerinden 4 gruba ayrılmış durumda. İnsani Gelişim Endeksi, 169 ülkeyi kapsayan ve sağlık, eğitim ve gelir ana başlıklarıyla değerlendirme yapan bir araç. 2010 yılında ilk on sırada; Norveç, Avustralya, Yeni Zelanda, ABD, İrlanda, Liechtenstein, Hollanda, Kanada, İsveç ve Almanya yer alıyor. Endeks, A) uzun ve sağlıklı bir yaşam, B) eğitim imkanlarına erişim ve C) kabul edilebilir bir yaşam standardı gibi üç temel ölçüt uzun vadeli bir şekilde izlenerek hesaplanıyor. 2010 yılı raporunda yaşam standardının hesaplanmasında "kişi başına düşen gayrisafi milli gelir" oranı esas alınmış.

Öyle ki, Kırgızistan'ın bağımsızlığından bugüne kadar geçen 24 yıl içinde devlet yapısının geliştirilmesinde, kamu görevlilerinin yetiştirilmesinde gereksinim duyulan her türlü destek sağlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çok sayıda Kırgız uzmana Türkiye'de mesleki deneyim paylaşımı ve eğitimine oldukça fazla ağırlık verilmiştir.

TİKA'nın Bişkek Koordinatörlüğünden edinilen bilgilere göre, 1992 yılından 2014 yılının sonuna kadar geçen sürede Kırgızistan'a yönelik olarak gerçekleştirilen proje ve faaliyetler kapsamında yapılan harcamaların toplamı 38 milyon Amerikan Dolarına ulaşmıştır. Yıl bazında en yüksek harcama 2011 ve 2012 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Faaliyet Yılları	Tutar (ABD Doları)
1992-2002	5.516.581
2003	334.121
2004	736.182
2005	561.294
2006	948.633
2007	1.426.098
2008	2.367.536
2009	1.418.280
2010	1.149.105
2011	6.681.027
2012	11.211.096
2013	2.685.472
2014	2.772.830
TOPLAM	37.808.255

Bu dönemin Kırgızistan açısından önemi büyüktür, iki halk ihtilali ile demokratik sürece ara vermek durumunda kalan ülke, 2011 sonrası Parlamenter demokrasi deneyiminde daha bir istikrarlı döneme girdiğinin sinyallerini vermiştir. Ülkede söz konusu demokratik çabaların kalıcılığını sağlayacak siyasal istikrar için ülke yönetimine TİKA Başkanlığının desteğini artırmış olduğu anlaşılmaktadır.

Bu durumda iki ülke arasındaki ekonomi-politik işbirliğini güçlendirmeye yönelik altyapısı ile TİKA'nın Kırgızistan açılımının oldukça önemli sonuçlar yaratma niteliğine sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Bugün eski Roma'nın başat ülküsü '*dünya vatandaşlığı*' olgusuyla yeniden karşı karşıya geldiği, bu durumun da '*yeni vatandaş*' tanımına yol açtığı söylenebilir. Bazı açılardan halen tartışmalı yanları bulunmakla birlikte yeni vatandaşlık profilinde küresellik *toplumsal*'ı oluşturan en önemli etken niteliğindedir. Tüm bu çerçeveler TİKA'nın Kırgızistan açılımlarında da kendini açık bir şekilde hissettirmektedir.

KAYNAKÇA

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Stratejik Derinlik; Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, İstanbul 2009.

TAŞAĞIL, Ahmet, *Türk Dünyası Kültür Atlası*, Ankara 2003.

FRANK, Andre Gunder ve GILLS, Barry K., *Dünya Sistemi*, (Çev. Esin Soğancılar), Ankara 2003.

BARBER, Benjamin, *Güçlü Demokrasi / Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset*, (Çev., Mehmet Beşikçi), İstanbul 1995.

- YILMAZ, Cengiz vd., “Globalleşmenin Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerindeki Etkileri”, *Küreselleşme Ve Geçiş Ekonomileri Uluslararası Sempozyumu*, Bışkek 2002.
- AVCIOĞLU, Doğan, *Türklerin Tarihi 1. Kitap*, İstanbul 2006.
- KEYMAN, E. Fuat, *Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek*, (Çev., Simten Çoşar), İstanbul 2000.
- BİLBİLİK, Erol, *Küresel Dünya Politikaları ve Ulusal Seçenekler*, İstanbul 2002.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Türk Dış Politikasının Analizi*, İstanbul 2006(2001).
- SÖNMEZOĞLU, Faruk, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul 2006.
- LİPSEY, G. Richard vd., *İktisat 1*, (Çev. Faruk Batırel vd.), İstanbul Try.
- TURAN, Gül Günver, *Uluslararası Para Sistemi(Dünü ve Bugünü)*, Ankara 1980.
- OYGUR, Halime, *Doğu-Batı İlişkileri*, Ankara 1985.
- AL, Hamza vd., *Dönüşüm Sürecindeki Türkiye / Aktörler, Alanlar, Sorunlar*, İstanbul 2007.
- BAL, İdris Bal, *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası*, İstanbul Try.
- DAĞI, İhsan, *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim*, Ankara 1998.
- WALLERSTEİN, İmmanuel, *Modern Küresel-Sistem*, (Çev. M. Kürşad Atalar), İstanbul 2005.
- BARUTÇUGİL, İsmet, *Bilgi Yönetimi*, İstanbul 2002.
- ADDA, Jacques, *Ekonominin Küreselleşmesi*, (Çev. S. İnceci), İstanbul 2007.
- ROUX, Jean-Paul, *Orta Asya-Tarih ve Uygarlık*, (Çev., Lale A. Özcan), İstanbul 2001.
- FIELD, John, *Sosyal Sermaye*, (Çev., Bahar Bilgen ve Bayram Şen), İstanbul 2003.
- STİGLİTZ, Joseph E., *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı*, (Çev., Arzu Taşçıoğlu Ve Deniz Vural), İstanbul 2002.
- BORATAV, Korkut, *Yeni Dünya Düzeni*, Ankara 2004.
- KORAY, Meryem ve TOPÇUOĞLU, Alper, *Sosyal Politika*, Bursa 1995.
- GÜRAN, Nevzat, AKTÜRK İsmail, *Uluslararası İktisadi Kuruluşlar*, İzmir 1999.
- BİLİCİ Nurettin, *Avrupa Birliği Mali Yardımlar ve Türkiye*, Ankara 1997.
- ÖZKAYA, Orhan, *Küreselleşme ve Ulusal Devletler*, İstanbul 2012.
- ERÖZDEN, Ozan, *Ulus-Devlet*, Ankara 1997.
- KHANNA, Parag, *Dünya Nasıl Yönetilmeli?*, (Çev., Mert Akcanbaş), İstanbul 2011.
- DRUCKER, Peter, *Kapitalist Ötesi Toplum*, Ankara 1997.
- GÖZEN, Ramazan, *Türk Dış Politikası Barış Vizyonu*, Ankara 2006.
- KARLUK, Rıdvan, *Dünya Ekonomisinde Uluslararası Ekonomik Kuruluş ve Birleşmeleri*, İstanbul 1990.
- GÖMEÇ, Saadettin, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara 1999.
- ÖNEN, Sacit, *Uluslararası Mali Kuruluşlar*, Ankara 1989.
- GÖMEÇ, Sadettin, *Kırgız Türkleri*, İstanbul 2002.
- HUNTINGTON, Samuel, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, İstanbul 2002.
- SARGUT, Selami, *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim*, Ankara 2010.
- EMSEN, Selçuk, *Ekonomik Krizler ve Türkiye Deneyimi*, İstanbul 2003.
- TARLAN, Selim, *Uluslararası Mali Kuruluşlar*, Ankara 1979.
- İLHAN, Suat, *Dünya Yeniden Kuruluyor / Jeopolitik ve Jeokültür Tartışmaları*, İstanbul 1999.
- ŞENTURAN, Şermin, *Yönetişel ve Örgütsel Açından İnsan Kaynakları*, İstanbul 2007.
- WALTHER, Ted, *Dünya Ekonomisi*, (Çev. Ünal Çağlar), İstanbul 2002.
- ÖZGÖKER, Uğur, *Uluslararası Siyasi, Askeri ve Ekonomik Örgütler*, İstanbul 2006.
- GÜNAY, Umay, *Türklerin Tarihi Geçmişten Geleceğe*, İstanbul 2007.
- BARTHOLD, Vasilij V., *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, (Çev., D. Ahsen Batur), İstanbul 2013.
- SAVAŞ, Vural F., *Dünya Ekonomisi Sistemi*, İstanbul 2004.
- BRZEZİNSKİ, Zbigniew, *Büyük Santraç Tahtası*, (Çev., Yelda Türedi), İstanbul 2010.
- BAUMAN, Zygmund, *Küreselleşme / Toplumsal Sonuçları*, (Çev., Abdullah Yılmaz), İstanbul 2010(1999).
- MÜMTAZ'ER Türköne, *Siyaset*, Ankara, Lotus Yay., (2003)2006
- <http://www.tika.gov.tr>, 11.12.2015
- <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekonomi/sayi3/yeniekon.htm>, 21.05.2013
- <http://www.iudergi.com/index.php/sosyalsiyaset/article>, 29.05.2013
- <http://www.mmd.org.tr/esereleler>, 09.05.2013
- <http://www.sbe.dpu.edu.tr/8/17.pdf>, 20.04.2013
- <http://ydemokrat.blogspot.com/>, 10.11.2010